

SOLBERGSPARKEN

Ett gestaltungs-förslag för parkområdet Solberget i Växjö

Emelie Svantesson
Independent Project in Landscape Architecture - 30hp
Alnarp 2021

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

SOLBERGSPARKEN

Ett gestaltungs-förslag för parkområdet Solberget i Växjö

SOLBERGSPARKEN

A design proposal for the park area Solberget in Växjö

Emelie Svantesson

Handledare: Linn Osvalder, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Huvudexaminator: Marie Larsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. examinator: Kerstin Teutsch, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0846

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Ämne: Landskapsarkitektur

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: Februari 2021

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Omslagsbild: Emelie Svantesson

Övriga foton: Tagna av författaren om inget annat anges

Nyckelord: Landskapsarkitektur, gestaltning, Solberget, Solbergsparken, Hovsbergsparken, privat, semiprivat, halvprivat, halvoffentligt, offentligt, tydligt, tryggt, tillgängligt

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

FÖRORD

Examensarbetet har utförts inom Landskapsarkitektprogrammet vid SLU i Alnarp och omfattar 30 högskolepoäng på fördjupningsnivå A2E. Arbetet redovisades i februari 2021. Jag vill rikta ett stort tack till betydelsefulla personer som varit till hjälp och stöd under arbetets gång.

Tack till min handledare Linn Osvalder för stöd och vägledning under arbetsprocessen. Tack till min huvudexaminator Marie Larsson och min biträdande examinator Kerstin Teutsch för en grundlig genomgång av arbetet och flera värdefulla kommentarer. Tack till min kontaktperson på Växjö kommun Göran Svantesson som möjliggjort för detta arbete och för stöd under arbetets gång.

Emelie Granbesson

SAMMANFATTNING

“I över tusen år har Solberget stolt bevakat livet i Växjö. Det berömda berget bär på en lång och fängslande historia. Med dåtidens historier i minnet föds en ny storslagen berättelse. En berättelse om livet på berget och människorna som nu gör platsen till sitt hem” (Bergön, 2018, s.3).

Solberget har en lång historia och viktiga natur- och kulturvärden (Åkerberg, 2010) och när ett nytt 19 våningar högt flerbostadshus stod klart på bergets höjd (Bergön, 2018) förändrades parkens karaktär, förutsättningar och problematik markant. Det främsta upplevda problemet som flerbostadshuset har medfört är den diffusa gränsen mellan privat, semiprivat och offentligt. Enligt Boverket (2008) är en otydlighet av zonerna privat - offentligt vanligt förekommande kring punkthus, som det nya flerbostadshuset kan definieras som. Tydlighet av zonerna beskrivs som extra viktigt just kring den typen av hus och känslan av att veta vilka personer som rör sig i ett området är viktig för människors trivsamhet, skriver Boverket (2008).

“Utemiljön kring bostadshuset ska utformas med stor omsorg med hänsyn både till framtida boende i området men också till allmänheten som besöker parken” (Växjö kommun, 2013, s.5).

Utöver värdet av att tydliggöra zonerna ställer de nya förhållandena större krav på trygghet och tillgänglighet i området. Känslan av trygghet och tillgänglighet är två grundförutsättningar för att människor ska vilja och kunna vistas på en plats (Boverket, 2008). I dagsläget är båda aspekterna otillräckliga. Den kuperade marken skapar gränser, hinder och gör det svårt att ta sig från olika håll. Belysning är nästintill obefintlig, zonerna är diffusa och områdets baksida möter den intilliggande gymnasieskolans förråd och containrar.

I examensarbetet undersöks begreppen privat, semiprivat och offentligt samt även trygghet och tillgänglighet genom litteratur, intervjuer, platsbesök och skissarbete.

Trygghet och tillgänglighet fungerar som grundpelare för att sedan skapa tydlighet av de i dagsläget problematiska och diffusa zonerna. Konceptet är formulerat utefter områdets mest aktuella problematik. Som en kritisk och samtidigt inspirerande aspekt i processen i riktning mot att ta fram ett förslag har en referensstudie gjorts där ett antal platser har besökts. Platserna är kopplade till problematiken på Solberget och det formulerade konceptet. Med litteratur, analyser, intervjuer, platsbesök och referensplatser som grund har slutligen ett gestaltungsförslag utformats.

Till grund för gestaltungsförslaget har åtta verktyg tagits fram. Verktygen *siktlinjer*, *sammanhängande*, *karaktärer* och *gränser* är kopplat till vad som ska uppnås och verktygen *stråk*, *material*, *markörer* och *vegetation* beskriver hur.

Nya sammanhängande stråk, utveckling av huvudleden, förlängning av ängsmarken, siktlinjer mot karaktäristiska inslag samt återkommande material och färg har varit bidragande för att skapa en enhetlig och tydlig offentlig park. Markörer i form av träd och buskar, en låg vall och olika karaktärer av vegetation har bidragit till att skapa en tydligare gräns mellan den semiprivata zonen och den offentliga. Tydligare zoner, en mer välplanerad utformning av parkmiljön, belysning, trappor, en utveckling av stråk och liknande bidrar sannolikt även till att Solberget upplevs tryggare och mer tillgängligt.

Intentionen och målet med den nya föreslagna fysiska utformningen för Solberget har varit att skapa en tydlig, trygg och tillgänglig park där människor kan och vill vistas.

ABSTRACT

*“For over a thousand years, Solberget has proudly guarded life in Våxjö. The famous mountain carries a long and captivating history. With the stories of that time in mind, a new grand story is born. A story about life on the mountain and the people who now make the place to their home”** (Bergön, 2018, p.3).

Solberget has a long history and important natural and cultural values (Åkerberg, 2010), but when a new 19-storey residential building was completed in 2018 at the top of the mountain (Bergön, 2018), the park's character, conditions and problems changed significantly. The main perceived problem that the residential building has caused is the diffuse boundary between private, semi-private and public. According to Boverket (2008) the ambiguity of the zones are common around houses like the new residential building. Clearness of the zones is described as extra important around the type of residential building and the feeling of knowing which people are moving in an area is important for people's well-being, Boverket (2008) writes.

*“The outdoor environment around the residential building must be designed with great care with regard both to future residents in the area but also to the public who visit the park”** (Våxjö kommun, 2013, p.5).

In addition to the value of clarifying the zones, the new conditions place greater demands on safety and accessibility in the area. The feeling of safety and accessibility are two basic preconditions for people to want and be able to stay in the area (Boverket, 2008). At present, both aspects are insufficient. The rocky ground creates boundaries, obstacles and makes it difficult to get from different directions. Lighting is almost non-existent, the zones are diffuse and the back of the area meets the adjacent school's storage and containers.

The project includes the concepts of private, semi-private and public, as well as safety and accessibility through literature, interviews, observations and sketching. Safety and accessibility act as pillars and clarity of the currently problematic and diffuse zones as the main issue. The concept is formulated according to the area's most current problems. As a critical and also as an inspiring aspect in the process a reference study has been made where a number of places have been visited. The places are linked to the problems at Solberget and the formulated concept. Based on literature, analyzes, interviews, site visits and reference sites, a design proposal has finally been formulated.

Eight tools have been developed as a basis for the design proposal. The tools *sightlines*, *connected*, *characters* and *boundaries* are linked to what is to be achieved and the tools *paths*, *materials*, *markers* and *vegetation* describe how.

New continuous paths, development of the main path, extension of the meadow land, sightlines towards characteristic elements and recurring materials and color have contributed to creating a well-connected and clear public park. Markers in the form of trees and shrubs, a low mound and different characters of vegetation contribute to creating a clearer boundary between the semi-private zone and the public. Clearer zones, a more planned design of the park, lighting, stairs and paths contribute to a safer and more accessible area.

The intention and goal of the new proposed design for Solberget has been to create a clear, safe and accessible park where people can and want to stay.

* The quote is freely interpreted and translated by the author / Citatet är fritt översatt av författaren.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	3	Koncept	42
Sammanfattning	4	Solbergsparken: Tydligt, Tryggt &	
Abstract	5	Tillgängligt	42
Inledning	7	Referensstudie	44
Bakgrund	7	Referensstudie	44
Syfte	7	Strandskogen	45
Mål	7	Årstabergsparken	46
Frågeställning	7	Färjenäsparken	48
Avgränsningar	7	Inspirerande element	50
Metod	7	Skissprocessen	52
Begrepp	11	Skissprocessen	52
Beskrivning	12	Handskisser av befintliga platsen	52
Beskrivning av Solberget	12	Analysskisser från platsbesök	54
Solbergets historia	14	Skisser av eventuell utveckling	56
Solberget i nutid	19	Förslag	62
Befintliga visioner & mål	28	Solbergsparken: Tydligt, Tryggt &	
Tydligt, tryggt & tillgängligt	32	Tillgängligt	62
Privat - offentligt	32	Diskussion	70
Tryggt & tillgängligt	35	Resultatet	70
Analys	36	Metoddiskussion	72
Analys av Solberget	36	Avslutning	75
Kevin Lynchs metod	36	Avslutande ord	75
Parkkaraktärer	38	Referenslista	76
Jan Gehls metod	40		

INLEDNING

BAKGRUND

Gränserna mellan vad som är privat, semiprivat och offentligt kan i vissa fall vara självklara och i andra omöjliga att avgöra. Boverket (2008) förespråkar tydliga gränser mellan de sociala zonerna och menar att den fysiska utformningen kan vara avgörande för hur de upplevs. Hur man kan gestalta för att tydliggöra de diffusa gränserna kring en bostad har väckt mitt intresse och kommer i detta arbetet behandlas i det konkreta exemplet på Solberget i Växjö.

Ett nytt flerbostadshus invigdes 2018 med rum för 60 hushåll i parkområdet Solberget och har förändrat utemiljöns förutsättningar. Utöver otydligheten av zonerna, ställs högre krav på bland annat trygghet och tillgänglighet som idag är otillräckliga på platsen. Att anpassa utemiljön efter de nya förhållandena är nu aktuellt.

Problematiken gällande privat - offentligt behandlas och resulterar i ett gestaltungs-förslag för Solberget. Aspekterna tydlighet, trygghet och tillgänglighet är i fokus för utvecklingen av området. Trygghet och tillgänglighet kommer fungera som grundpelare för att sedan skapa tydlighet av de i dagsläget problematiska och otydliga zonerna privat, semiprivat och offentligt.

SYFTE

Syftet med detta arbete är att bidra med gestaltungs-ideer kring hur zoner för privat, semiprivat och offentligt kan hanteras i ett kombinerat park- och bostadsområde, tillsammans med trygghets- och tillgänglighetsaspekter.

MÅL

Målet med arbetet är att ta fram ett koncept och gestaltungs-förslag för parkområdet Solberget i Växjö som är anpassat för områdets nya förutsättningar och skapar ett tydligare, tryggare och mer tillgängligt parkområde.

FRÅGESTÄLLNING

- Hur kan Solberget gestaltas för att skapa tydliga gränser mellan privat - offentligt och samtidigt uppfattas tryggt och tillgängligt för både boende och besökare?

AVGRÄNSNINGAR

För att undersöka begreppen privat, semiprivat och offentligt samt aspekterna trygghet och tillgänglighet har enbart ett område valts ut för att begränsa omfattningen av arbetet och problematiken. Andra aspekter som påverkar Solberget och är problematiska har jag valt att bortse ifrån med anledning av begränsad tid för arbetet.

METOD

Metoden har bestått av momenten litteratur, platsbesök, intervjuer, analyser, skisser och design. Utvecklingen har följt uppsatsens format och på så sätt varit delvis linjär. De olika delarna har tillämpats återkommande under arbetsprocessen. Under arbetets gång har behovet av att hoppa mellan de olika momenten varit nödvändig, vilket även har gjort utvecklingen delvis cirkulär. Beskrivningen av metoden och materialet är fördelad utifrån uppsatsens format för att skapa en tydlig struktur. Uppsatsen är i sin tur fördelad utifrån arbetsprocessen från att lära känna platsen till det färdiga förslaget.

Beskrivning:

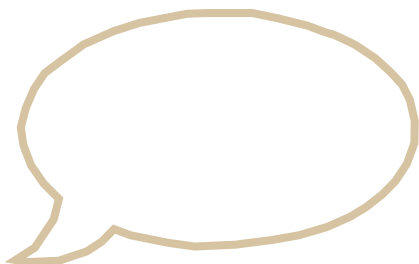
Beskrivningen av Solberget tar upp platsen och platsens roll ur ett historiskt, nutida och framtida perspektiv. Beskrivningen är främst baserad på litteraturstudie, men även platsbesök och två intervjuer har varit till grund för att beskriva platsen.

Huvudkällorna för att beskriva platsen är Åkerbergs redovisning *Kulturhistorisk redovisning av Solberget och Hovsbergsparken i Växjö kommun* (2010), Växjö kommuns detaljplan *Vattentornet 1 m.fl. Hov i Växjö, Växjö kommun* (2013) samt Bergöns *Tornen*

på Solberget (2018). De två förstnämnda dokumenten kommer från Växjö kommun. Majoriteten av litteraturen kommer från kommunen och har tagits fram genom kommunens hemsida alternativt från min kontaktperson Göran Svantesson. Av Svantesson fick jag även tillgång till ritningar och kartor av området. Åkerberg refererar vidare till Ullstad (1992), Forsander och Riksantikvarieämbetet i sin redovisning som också varit bidragande för beskrivningen. Utöver litteratur från kommunen, sökte jag litteratur på Växjö stadsbibliotek om Hovsberg och Solberget, som ledde vidare till Bergöns (2018) bok.

För att komplettera litteraturen tillämpades en analys av användning samt två intervjuer. Analysen är baserad på observationer från ett antal platsbesök i oktober. Genom att observera hur människor rör sig och vart de stannar upp kan man få en ökad förståelse för hur området används och kan utvecklas. För att få en bild av användningen under hela året togs frågan upp även under de två intervjuerna som gjordes. Intervjuerna hölls med Göran Svantesson från Växjö kommun respektive en förskollärare på förskolan på Solberget.

Den första intervjun gjordes med Svantesson den 19 september 2020 för att få en bredare och mer aktuell bild av Solberget. Svantesson är landskapsarkitekt och arbetar i dagsläget som stadsträdgårdsmästare på Växjö kommun. Han har i ett tidigare skede även tagit fram en idéskiss för Solberget. Intervjun var ett spontant hållet samtal där jag hela tiden hade frågor med mig i bakhuvudet. Intervjun har sedan tolkats av anteckningar från samtalet. Intervjun följde i huvudsak fyra punkter som tagits fram baserat på tidigare litteratur om platsen: *Tillgänglighet, kvalitéer, problematik och användning*. Intervjun som formades av ett fritt samtal gav även rum för flera spontana tankar.

Den andra intervjun gjordes med en förskollärare från förskolan Bullerbyn den 13 oktober 2020. Det var också ett spontant hållet samtal där frågor fanns med i bakhuvudet hela tiden, som även det har tolkats utifrån anteckningar. Frågorna var öppet formulerade och berörde områdets betydelse för förskolan.

Utöver litteratur och intervjuer har ett flertal besök på platsen gjorts för att få en mer komplett bild av parken. Platsbesöken har bidragit till en bredare uppfattning av upplevelsen, användningen och karaktären. Parallellt med beskrivningen av Solberget och utvecklingen av konceptet har en litteraturstudie genomförts kopplat till aspekterna tydlighet, trygghet och tillgänglighet. Detta för att stärka konceptet och i sin tur vara bidragande till utvecklingen av förslaget för Solberget. Litteraturstudien gällande privat, semiprivat och offentligt har gjorts genom att hitta litteratur via tidigare examensarbeten som berör ämnet. Ett urval har gjorts baserat

på vilken litteratur som varit relevant och tillgänglig. Sommarström (2015) använder böckerna *Livet mellan husene* av Jan Gehl och *Stadsrum människor* av Ulla Berglund & Ulla Jergeby som den främsta litteraturen för att beskriva begreppet privat - offentligt i sitt kandidatarbete. Hon refererar även till Boverkets rapport *Gårdsutveckling i miljonprogramsområden* från 2008 kopplat till de fyra zonerna privat, halvprivat, halvoffentligt och offentligt. Aldinge (2012) refererar till samma bok av Gehl samt Jane Jacobs bok *The Death and Life of Great American Cities* i sitt magisterarbete. Jacobs nämns även i Bergs (2014) kandidatarbete. Berg refererar till *Bostaden i staden* av Karl-Olov Arnstberg & Inger Bergström. Litteraturen har varit till grund för att beskriva begreppet och till hur man kan förhålla sig till de olika zonerna. Därefter beskrivs begreppen trygghet och tillgänglighet i två kortare texter.

Processen har delvis varit linjär och delvis cirkulär med Solberget som utgångspunkt. Utvecklingen har följt arbetets något mer linjärt format. Behovet av att hoppa mellan tankar, platsbesök, skisser, analyser, litteratur och designen har varit nödvändig i arbetet mot förslaget och gjort processen även cirkulär.

Analys:

För att analysera Solberget har tre välkända analysmetoder tillämpats, som samtliga förekommit tidigare under landskapsarkitektutbildningen. Valet av metoder har gjorts för att kunna appliceras på Solberget och även för att komplettera varandra. Lynchs (1960) metod beskriver områdets strukturella element, Berggren-Bärringe & Grahns (1995) metod skildrar parkens karaktär och Gehls (2010) metod berör upplevelsen.

Litteratur för att beskriva metoderna har sökts på SLUs bibliotek och består av Lynchs bok *The image of the city* (1960), Berggren-Bärringe & Grahns rapport *Grönstrukturens betydelse för användningen* (1995) samt Gehls bok *Cities for people* (2010). Metoderna har bidragit till en mer vetenskaplig undersökning och ökad förståelse av området.

Koncept:

Konceptet grundar sig i litteraturstudien, platsbesöken och analyserna. Konceptet fokuserar på en tydlighet av zonerna privat, semiprivat och offentligt samt även trygghet och tillgänglighet. Konceptet har därefter varit grundläggande för val av referensplatser, skissprocessens utveckling och i sin tur det slutliga förslaget för Solberget.

Referensstudie:

En referensstudie har gjorts för att undersöka hur tidigare parker och grönområden utformats som haft liknande problematik som Solberget har idag.

Referensstudien är genomförd för att inspirera samt ge möjlighet till en kritisk aspekt i arbetet. Platserna som undersökts har valts ut utifrån relevans, främst kopplat till problematiken gällande privat - offentligt, men även till trygghet och tillgänglighet.

Totalt 20 platser har besökts, valda utifrån tips, beskrivningar och bilder. Av de besökta parkerna har nio områden tagits med i arbetet, som efter besök bedömts vara av större relevans i förhållande till utvecklingen av Solberget. Ett ytterligare urval har gjorts där tre av de nio platserna valts och beskrivs mer utförligt. Standskogen i Arninge-Ullna, Årstabergsparken i Stockholm och Färjenäsparken i Göteborg är de tre utvalda parkerna. Relevansen av områdena har bedömts baserat på platsbesök och litteratur. Beskrivningarna av de tre parkerna utgår ifrån litteratur som kompletteras med beskrivningar baserade på platsbesöken. Besöken av samtliga parker gjordes i september och oktober 2020.

Skissprocessen:

Skissarbete har gjorts parallellt med arbetets olika delar, från beskrivning till förslag. Skissprocessen och utvecklingen av förslaget har utförts vid ritbordet såväl som under platsbesök.

Nord (1995) beskriver skissen som mer oförutsägbart i jämförelse med illustrationen. Oftast vet man i förväg vad man tänker illustrera. Björkman (1988) beskriver en liknelse mellan skiss- och skrivprocessen och menar att man i båda fall vill få något sagt utan att till en början

veta hur och utan någon formulerad disposition. Resultatet är personligt och formas av vad personen vill säga och till vem. Nord (1995) nämner skissen som en definition av arkitekturket. Han skriver att skissen är en metod hos arkitektkåren där man genom skisserna söker sig fram till de slutliga förslagen. I slutskedet av arbetet har skisserna och idéerna slutligen konkretiserats digitalt och resulterat i ett gestaltungsförslag för Solberget.

Förslag:

Förslaget presenterar de slutliga resultatet och gestaltungsförslaget för Solberget. Förslaget är kopplat till konceptet och har utformats baserat på litteratur och kunskap som jag tagit med mig från min utbildning. Förslaget presenteras främst visuellt och kompletteras med korta beskrivningar. Förslaget är grundat i en designprocess och har utvecklats i hand med arbetets olika moment och formats genom skissprocessen.

“Att förena visioner om framtiden med konstnärliga kvaliteter i verklighetsförankrade lösningar kan ses som designarbetets uppgift. Men vad detta egentligen innebär och hur design förhåller sig till olika ambitioner och bakomliggande kunskaper är besvärligt att klara ut” (Ullmark, 2007, s.21).

En övergripande uppfattning av helhet och sammanhang beskriver Ullmark (2007) som något designer i första hand eftersträvar. Det görs genom ett prövande och sökande i större grepp snarare än i detaljer. Man försöker testa sig fram för att skapa en förståelse för situationen och sökandet är grundat i tidigare erfarenheter av mönsterlika situationer, menar Ullmark (2007). Schön (1991) lyfter erfarenhet och menar att en erfaren praktiker i de flesta fall har en större kunskap än vad som kan beskrivas med ord. Han menar att reflektion-i-handling är grunden för hur tyst kunskap uppstår.

För utveckling och förbättring av landskapets arkitektur beskrivs integration av forskning och design som viktigt av Jansson, Vicenzotti & Diedrich (2019). Kunskap som inte är baserad på forskning - som exempelvis intuitioner och erfarenheter - behövs hela tiden vara en del av arbetet och är en nyckel för att behålla en viss frihet inom landskapsarkitekturyrket, enligt Jansson et al (2019).

En enighet av framtidsvisioner och konstnärliga kvaliteter i verklighetsbaserade uppgifter, som Ullmark (2007) beskriver, stämmer bra in på designarbetet och designens roll i förslaget för Solberget. Processen och designen var till en början övergripande och under utvecklingens gång blev designen mer detaljerad och konkretiserad.

BEGREPP

Definitionerna nedan förklarar hur författaren använder följande begrepp i arbetet.

Gestaltning: Innefattar fysisk utformning och arkitektur som medvetet skapats i ett område. Gestaltungsförslaget innebär den slutliga konkreta visionen och utformningen som tagits fram för området.

Privat: Zonen upplevs privat och enbart ett hushåll har tillgång till platsen, exempelvis en uteplats.

Semiprivat: Den semiprivata zonen är en övergångszon mellan privat och offentligt. För Solberget bedöms enbart en mellanzon vara relevant. Det innebär att den halvprivata och den halvoffentliga zonen slås samman och kommer benämnas som en semiprivat zon i arbetet.

Halvprivat: En plats där de som vistas eller passerar känner igen varandra, exempelvis i anslutning till husets entréer.

Halvoffentligt: Boende i området känner sig hemma på platsen även om okända kan vistas på platsen, exempelvis en bostadsgård.

Offentligt: En allmän plats som alla kan vistas i utan att riskera att någon upplever intrång i sitt revir, exempelvis en allmän park.

Tydligt: Syftar främst på tydlighet av zonerna privat, semiprivat och offentligt. Gränserna och upplevelsen av vilken zon man rör sig i ska upplevas tydlig.

Tryggt: Innefattar den upplevda tryggheten och är inte förankrad i hur säkert det faktiskt är.

Tillgängligt: Avser möjlighet för alla människor att röra sig genom området samt öka tillgängligheten där potential finns.

Beskrivning av Solberget

Parkområdet Solberget är även kallat Hovsbergsparken och beskrivs av Växjö kommun ha en unik placering i Växjö stad där lövskogen växt sig hög. Berget har en lång historia och höjden har under en

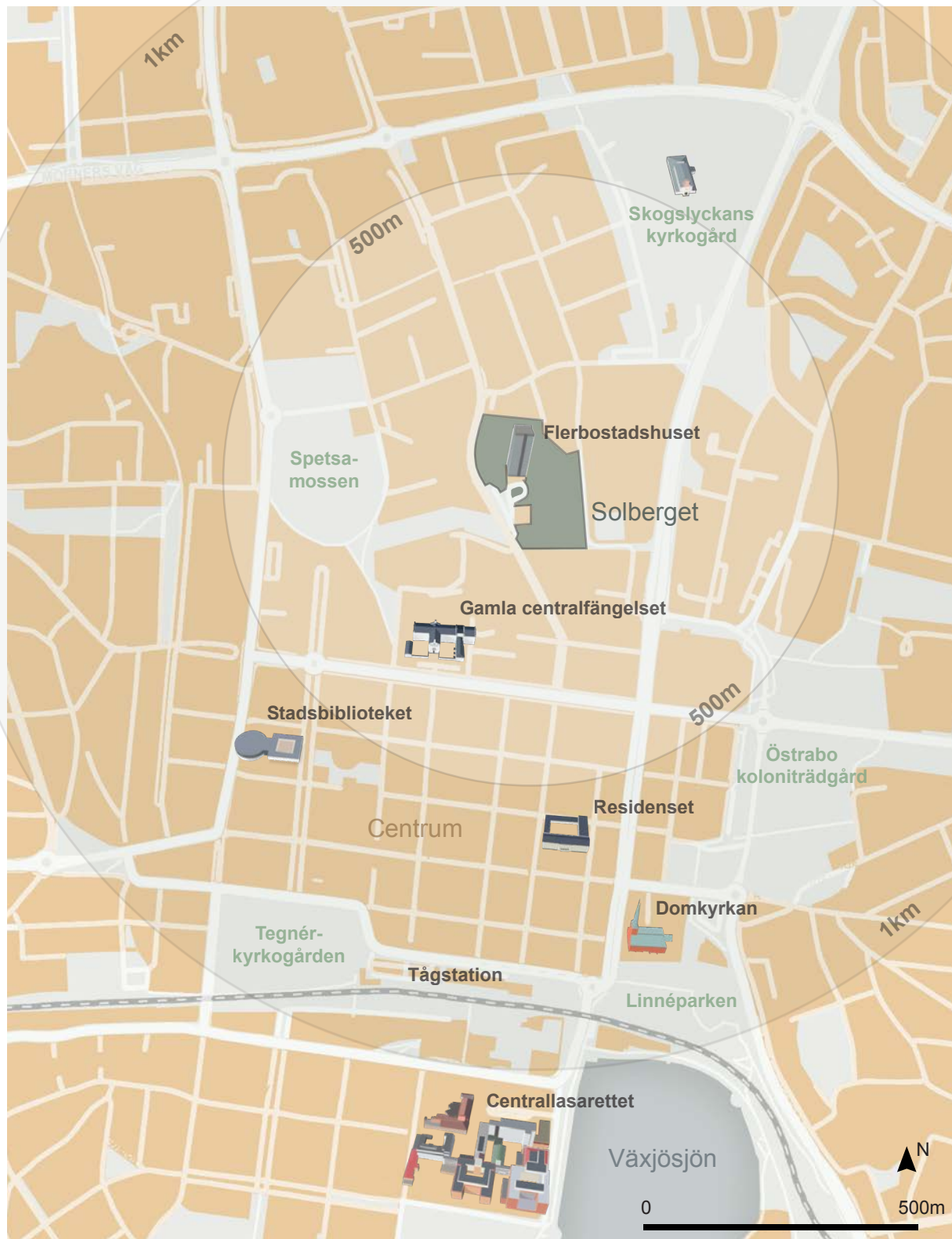
Solbergets placering mitt i Växjö stad.

lång period utgjort den högsta punkten i staden. Detta bidrog till att toppen har varit en naturlig plats för vattenreservoarer som under många år sträckt sig över områdets trädtoppar (Växjö kommun, 2013). Idag har istället ett flerbostadshus med 19 våningar ersatt vattenreservoarerna på Solbergets höjd (Bergön, 2019). Parkområdet är beläget centralt i Växjö strax norr om stadens centrum (Naturkartan, u.å.) och erbjuder lummiga skogspartier, sluttande gräsarealer, branter och vacker utsikt (Växjö kommun, 2013).

Beskrivningen av parkområdet Solberget har genomförts genom en litteraturstudie av platsens historia, nuvarande situation samt av kommunens framtidsplaner och mål. Platsbesök samt intervjuer med Växjö stadsträdgårdsmästare Göran Svantesson respektive en förskollärare på förskolan i området har också varit bidragande för beskrivningen av Solberget. Beskrivningen är fördelad i *Solbergets historia*, *Solberget i nutid* och *Befintliga visioner & mål*.

Solberget och centrala Växjö

Kartan ovan visar Solbergets centrala placering i Växjö stad. Gehl (2010) skriver att 500 m är ett avstånd majoriteten är villiga att gå och är ett mål i stadens centrum. Avståndet är dock väldigt individuellt och beroende av vägens kvalitet, enligt honom. Inom 500 m från Solberget finns skolor, grönområden, delar av stadens centrum, kulturområden samt ett stort antal bostäder. Inom 1 km når parkområdet till hela stadskärnan, tågstationen, stadsbiblioteket, domkyrkan, flera skolor samt ännu fler bostäder.

SOLBERGETS HISTORIA

Bergön (2018) berättar att Solberget som utgjort Växjös högsta höjd under tusentals år spelat en betydelsefull roll för staden. Området har använts både som offerplats, som ett festområde och en plats för stadens vattenreservoarer.

Långt tillbaka i historien har Solberget sin härkomst från landets urberg och vad som under den tiden räknades som vulkan. Den unika och uppmärksammade faunan beskrivs vara spår från de basiska bergarterna på platsen (Ibid). I samband med avsmältningen av inlandsisen bildades Värends fornsjö som i stort sätt täckte hela dagens centrala Växjö med vatten som nådde 165 m.ö.h. I norr reste sig Solbergets rygg över vattenytan med stadens högsta höjd på 190 m.ö.h. Mot bergets södra och västra sida drog sig två vikar in (Åkerberg, 2010).

Under bronsåldern var Solberget centralt för solkult, vilket kan spåras genom dokumenterade hållristningar i form av solhjul i närheten som följer samma höjd på omkring 170 m.ö.h. samt bergets namn som fortfarande används. Gravfält norr om Solberget är dokumenterade. Detta påvisar att människor levit i området redan under sten-, brons- och järnåldern. Området runt Växjö har länge varit en samlingsplats och sedan slutet av vikingatiden varit tätt befolkat (Ibid).

Ättestupan

Enligt legenden har branten på bergets östra sida fungerat som ättestupa. Stupet är ca 10 m i höjd och 15 m i bredd (norr-söder) (Åkerberg, 2010). Fornlämningen kallas för Dödsspringet alternativt Dödssprånget och har varit en plats där missgärningsmän enligt tradition rullats ut för stupet i spiktunnor (Riksantikvarieämbetet, 2018:1). Ättestupan användes dels som en

offerritual till gudarna i den nordiska mytologin och dels som straff. Träden nedanför berget sägs ha växt sig starka och höga tack vare den bördiga jorden som blivit av en stor mängd blod från offrena. Om sägnen är sann går dock inte att svara på (Bergön, 2018).

Efter att domkyrkan började ta plats under 1000-talet byggdes det medeltida samhället upp. Norr om den dåtida staden reste sig Solberget på den fasta marken mellan två stora bäckar som mynnade ut i Växjösjöns nordvästra del (Åkerberg, 2010).

Offerkällan

På bergets höjd finns en möjlig fornlämning i form av en offerkälla. Källan har innefattat en naturlig urholkning som efter regn kunde samla vatten med ett djup på omkring 1 m. Enligt legenden plågades den som tagit pengar från källan såsom offraren mist (Riksantikvarieämbetet, 2018:2).

1654 nämns Solberget i litteraturen för första gången (Åkerberg, 2010). Snart därefter, år 1658, tilldelades den första rutnätsplanen till staden (Ullstad, 1992) och införandet av ett gatusystem i enlighet med stadsidealet från renässansen påbörjades (Åkerberg, 2010). Strukturen har utvecklats och är idag klassat som riksintresse (Växjö kommun, 2013). Stadens administrativa möte till landsförsamlingen samt kyrkliga och privata makthavare hindrade staden från att expandera åt öst och norr, vilket innebar att staden i första hand växte åt väst och syd (Åkerberg, 2010).

Floran på Solberget var varierad och uppmärksammades tidigt, vilket gjorde området till ett besöksmål för flera läroverkselever (Ibid).

Solbergets byggnader och lämningar

Bilden ovan visar områdets avgränsning, byggnader och fornlämningar samt riksintresset rutnätsstaden som sträcker sig fram till Solberget. I området finns idag en 19 våningar högt flerbostadshus samt Hovsberg gårdens huvudbyggnad som idag används som förskola. På bergets högsta punkt finns en rest från grunden till det första vattentornet som stod på platsen. På platsen finns minnesmärkena offerkällan, "SBK 1886", Minnessten av Carl von Linnés besök 1741 samt fornminnet ättestupan, som är utmarkerade utifrån kartor från Riksantikvarieämbetet.

Carl von Linné

På vägen upp på berget från Kungsgatan finns idag en minnessten till minne av Carl von Linnés besök av Solberget 1741 i samband med en resa till Öland (Riksantikvarieämbetet, 2018:3). Linné gjorde under sin studietid och även i samband med resor till Skåne och Öland flera besök på Solberget. Linné beskriver både Solbergets växtlighet och utseende efter sina besök i området, även ättestupan förekommer i hans beskrivningar (Åkerberg, 2010). Linné var fascinerad av Solbergets grönska och under sina besök ska han ha studerat bland annat gökärt, liljekonvalj, björnbär och en ovanlig form av kattfot (Bergön, 2018).

Utöver Linné nämner Åkerberg (2010) även Samuel Rogberg som 1770 gjorde en utförlig beskrivning av Solberget i *Historisk beskrivning om Småland*, där han bland annat nämnde lämningarna ättestupan och offerkällan.

Minnessten till Carl von Linnés besök 1741.

Läroverkseleverna Elias Fries - som beskrivs som en motsvarighet till Linné inom området svampar - och Johan Forsander besökte också Solberget under sina liv (Åkerberg, 2010). Forsander var bland annat gymnasielärare i botanik i Växjö och domkyrkosysselman. Han gjorde flera noteringar av Solbergets rika flora i sina dagböcker under 1810-1812 (Växjö kommun, 2013). I dagboken *Wexiö, Berg* skriver Forsander (1812) under flera datum att han har besökt Solberget. Efter sina besök har han antecknat olika arter han sett och hur de har skildrat sig. I manuskriptet *Flora Solbergensis* har Forsander (1810-1812) sammanställt de arter han hittat på Solberget och radat upp 180 arter uppdelade utifrån Carl von Linnés taxonomi. Växjö kommun (2013) har utifrån manuskriptet tolkat att Solberget troligtvis hade en öppen karaktär med ängsskötsel och en rik lövskogsmiljö över bergets östra brant. Branten hade troligtvis ett snarlikt utseende som idag. I sin helhet har det konstaterats att flera arter finns kvar i området, bortsett från ett antal fuktberoende arter som av naturliga skäl försvunnit (Ibid).

Runt 1840 uppfördes gården Hovsberg med en rik parkmiljö intill Solberget, som senare användes som utvårdshus. Under slutet av 1800-talet utvecklades staden mer norrut och närmade sig Solberget. Kungsgatan som passerar Solberget i nutid anlades under samma tid för att - istället för Kronobergsgatan - möta upp landsvägen vid namn Kungsvägen i riktning mot Kronoberg (Åkerberg, 2010).

"SBK 1886"

Ett minnesmärke utmärkt i den centrala delen av parken, öster om bergets topp, av typen övrigt (Riksantikvarieämbetet, 2018:4). Minnesmärket ska ha varit en inristning i berget med texten "SBK 1886" (Åkerberg, 2010).

Under slutet av 1800-talet blev det allt vanligare med vattentorn då frågor gällande vatten och avlopp blev mer aktuella, till skillnad från tidigare när stadsborna hade hämtat vatten från brunnar och dylikt och använde torrdass på stadens innergårdar (Bergön, 2018). 1887 byggdes en vattenreservoar på Solbergets höjd med ledningar från Helgasjön för att fylla vattenbehovet i staden (Åkerberg, 2010).

En oljemålning av A. G. Fagerholm 1890 som visar Hovsberg med Solbergets första vattentorn i bakgrunden (Åkerberg, 2010, s.9).

Det första vattentornet stod kvar på berget fram till 1963 (Åkerberg, 2010). Vattentornet var 21 meter högt och stod beläget på staden och bergets högsta höjd för att få ett jämnt tryck ut till staden (Bergön, 2018). Hovsbergs gård blev uppköpt av fabrikören Alfred Henriksson 1906 som delade upp egendomen i tomter där egnahemsbebyggelser skulle byggas. Villaområdet med ett antal större hyreshus tog form norr om Solberget. I samband med byggnationen förstördes stora delar av gravfältet från järnåldern (Åkerberg, 2010). Under början av 1900-talet var Solberget stadens mest besökta festplats, med kägelbana, dansbana och sin grönskande park. Under denna tiden användes Hovsberg gårds huvudbyggnad - även kallad mangårdsbyggnaden Hovsberg, som än idag finns kvar - som utvårdshus (Bergön, 2018). Under 1930-talet fanns en idé om Solberget som en hembygdspark

i stil med Skansen där bland annat hembygdsfester skulle hållas. År 1948 fastställdes i en stadsplan för Ringsberg att ett parkbälte skulle avskilja Kristinebergs bryggeri och seminariet från bostäderna, som parkområdet Solberget skulle vara en del av. Snart därefter började flerfamiljshus byggas på Solbergets västsida. 1949 beslöts att Kungsgatan skulle sänkas och rätas, vilket har resulterat i att vägen idag ligger lägre och något mer västerut än vad den tidigare gjort (Åkerberg, 2010).

Sverige blomstrade efter andra världskriget och blev en period med ökad tillväxt i Växjö som satte press på staden (Bergön, 2018). Ett nytt vattentorn började byggas intill det första år 1956. Vattentornet ritades av den danske arkitekten Bent Jörgen Jørgensen. 1957 togs det i bruk med en höjd på 31 meter (Åkerberg, 2010). Jørgensen hade ett starkt intresse för färg och form och arbetade med en stor noggrannhet. Byggnadsnämnden hade klart för sig att tornet skulle ha en sparsam inredning och i en simpel cylindrisk form, vilket resulterade i att det först var arkitektens nionde förslag som blev godkänt. På vattentornets översta del fanns ett kafé som var välbesökt och lockade med sin vackra utsikt över staden, med sittplatser både inomhus och utomhus på terrassen (Bergön, 2018). Vattentornet blev ett landmärke i Växjö stadsbild och även ett signum som visat sig i flera vykort från staden (Växjö kommun, 2013).

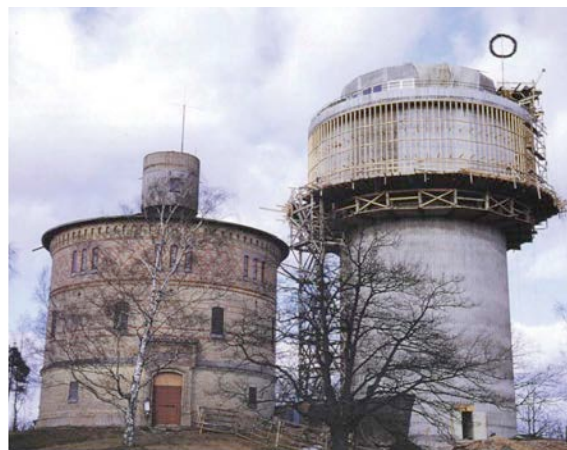

Foto taget av Inga Wlade 1957 på båda vattentornen (Åkerberg, 2010, s.17).

I samtid som det nya vattentornet invigdes fungerade Hovsberg som vandrarhem och upp på backen fanns även två bostadshus samt ett förråd (Åkerberg, 2010).

Efter att vattentornet på Teleborg togs i bruk uppgavs att det inte fanns någon risk att Solbergets vattentorn med sin särpräglade silhuett skulle rivas. Under 1996 angavs istället att rivning av tornet kunde bli aktuell om underhåll skulle vara tekniskt svårt och samtidigt prövades nya användningsområden för byggnaden. Utifrån en planbeskrivning från 2001 hade tornet blivit utmärkt som kulturhistoriskt värdefull (Åkerberg, 2010). 2013 närmande sig till sist rivning av vattentornet som då hade stått tomt i cirka 20 år. Flera försök till att bevara tornet och för att hitta ett nytt sätt att använda det hade gjorts. Under åren gjordes bedömningen att bevarande av tornet kunde vara riskfyllt och flera faror för människor som vistades i området runt tornet hade konstaterats (Växjö kommun, 2013).

Efter flera diskussioner och invändningar beviljades 2015 ett bygglov av ett flerbostadshus på berget och senare samma år revs vattentornet. Tornet plockades ner bit för bit och ungefär en månad senare var silhuetten som varit självklar för Växjö under nästan 60 år helt borta. 2016 gavs klartecken att Kärnhem som var byggherre fick starta bygget av det nya flerbostadshuset. Tre arkitektkontor hade varit inbjudna till att skissa fram ett flerbostadshus som skulle bli stadens nya landmärke, där Erséus Arkitekter tog hem priset. De arbetade bland annat för att bevara parkens gamla ekar och lugna miljö så långt som var möjligt. Flerbostadshuset stod klart för inflytt 2018, efter drygt två år av byggande. Huset består av 19 våningar med totalt 60 lägenheter som beskrivs som spektakulärt och lyxigt (Bergön, 2018). Byggnaden erbjuder påkostade bostäder, en stor lobbyentré, gym, spa samt en takterrass för de som bor i huset (Erséus arkitekter, u.å.).

“En ny och högre byggnad på 55 m som höjer sig ovanför trädtopparna kan på ett nytt sätt anses tillvarata de värden som platsen ur stads- och landskapsbildsynpunkt i mer än 100 år betytt för Växjö stad” (Växjö kommun, 2013, s.6).

Solberget är en av Växjö stads viktigaste kultplatser och har under århundraden haft en stark dragningskraft hos stadens invånare jämfört med många andra platser i närheten av staden (Växjö kommun, 2013).

SOLBERGET I NUTID

Växjö är en växande stad med en aktuell befolkning på drygt 90 000 invånare i kommunen (Kihlman, 2018). Växjö kommun beskriver området Solberget som ett värdefullt park- och kulturområde beläget mitt i Växjö stad. De belyser det karaktäristiska landskapet med branter, kuperingar och vyer över staden från bergets höjdparter. De lummiga skogsmiljöerna i norr och den rika ängsfloran på bergets torra och höga höjd utgör parkens största naturvärden. Ekbeståndet med en stor variation av åldrar och utseenden är speciellt värdefulla ekologiskt sätt. I området finns bland annat cirka tio jätteträd med en sannolik ålder runt 300-400 år som är väldigt värdefulla sett till den biologiska mångfalden samt att de är ett levande kulturminnen (Växjö kommun, 2013).

Jätteträd

Jätteträd är grova träd med över 3,14 m i omkrets eller en meter stamdiameter, med en bedömd ålder på ca 300-400 år. Träden skapar en livsmiljö för många lavar, mossor, svampar, fåglar och insekter. På Solberget var cirka tio jätteträd inventerade 2013 och samtliga är viktiga sett till den biologiska mångfalden. Träden är i huvudsak ekar men fler trädarter förekommer. Området tillhör av den anledningen en av Växjös mest värdefulla trädmiljöer (Växjö kommun, 2013).

Området i anslutning till parken är av lummig karaktär där drag av en övergång mellan stad och land skildras (Åkerberg, 2010). Parken ligger i vad Växjö kommun beskriver som *Trädgårdsstaden och folkhemmet 1900-1960*, i nära anslutning till stadens centrum och traditionella rutnätsstruktur (Växjö kommun, 2012). Solberget tillhör stadsdelen Hov och är i en

karta med Hovs förutsättningar markerad som stadsdelspark med höga naturvärden. I området finns även en utmarkerad utsiktspunkt, en förskola samt ett antal viktiga träd för gaturummet alternativt jätteträd (Växjö kommun, 2006, s.49).

Hovsbergs gårdens huvudbyggnad finns än idag kvar på platsen (Bergön, 2018), se bilden ovan. Byggnaden används idag som förskola, vid namn förskolan Bullerbyn (Växjö kommun, 2020).

En förskollärare¹ på förskolan Bullerbyn berättade under en intervju hur de brukar använda Solberget för sin verksamhet. Hon beskrev parken som viktig då det inte finns någon annan skog eller större växtlighet i närheten. Tolkat från intervjun använder de framförallt den öppna gräsyten öster om

¹ Förskollärare på förskolan Bullerbyn i Växjö, intervju den 13 oktober 2020.

förskolan, vilken de bland annat använder för lekar som exempelvis 'Under hökens vingar kom!' och 'Kom alla mina kycklingar', för att träna eller springa i lutningen, åka pulka på vintern samt för att äta mellanmål på en filt i skuggan. Skuggpartierna är viktiga under sommartid då de inte har så mycket skugga inne på gården. De har även använt grönområdet för att låta barnen leta skräp, klättra i träd samt plocka blommor inför midsommaren. Ibland får även de äldsta barnen i åldern 5-6 år gå utanför på egen hand så länge de håller sig inom synhåll, säger förskolläraren.

Gångvägar slingrar sig över branterna i norra delen bland lövskogen, enstaka parkbänkar är utplacerade och en frisbeebana finns i området, skriver Åkerberg (2010). Intill fornlämningen ättestupan påstår hon att det är svårt och snårigt att komma fram för att titta ut för stupet. Efter platsbesök på Solberget kan Åkerbergs beskrivning bekräftas.

Flerbostadshuset är placerat på bergets höjd där det andra vattentornet tidigare stått och var färdig för inflytt 2018 med sina 60 lägenheter fördelade på 19 våningar (Bergön, 2018). Utifrån en bedömning av Växjö kommun från 2013 skulle byggnaden inte påverka det ekologiska värderna i någon betydande omfattning. De nämner dock att upplevelsen och skuggbildningen kan komma att förändras, vilket i sin tur satte höga krav på byggnationen av höghuset (Växjö kommun, 2013).

Växjö kommun (2013) beskriver parkområdet utifrån fyra olika delar grundade på inventeringar som gjorts på plats. Delarna de redogör för är: *de öppna gräsyterna i söder, den östra branten, ängsmarken i väst samt den norra delen.*

Solbergets fyra delar

Kartan ovan visar de fyra områdena som Växjö kommun (2013) beskriver. Fördelningen är baserad på beskrivningarna av delområdena i kombination av platsbesök och är inte exakta.

De öppna gräsyterna i söder

Södra delen är viktig för rekreation, där friluftsliv och lek ges som exempel. Ytan utgörs av kortklippta och öppna gräsmattor med ett antal solitära träd samt buskar och träd som formar enstaka grupper. Hagtorn, björk, sälg, alm och ek är solitärträd som finns på platsen, varav några ekar är av grövre och mer värdefull karaktär (Växjö kommun, 2013).

Den östra branten

Östsidan består av klippbranter och en spännande sluttning omsluten av ädellövskog som domineras av bok, alm, rönn, ek och lönn. Ett antal av ekarna har början till stamhålligheter och angrepp och på några ekar finns

en obestämd sort av knappålslav samt farnlav noterade. Intressant flora av lavar och mossor finns framför allt på flera av de skuggiga och fuktiga klippbranterna. Flera arter är noterade i parkens östra del, där de främsta signalarterna är stenporella, traslav, guldlockmossa och platt fjädermossa. Även flera kärlväxter samt ängsväxter i östsidans norra kant är registrerade (Ibid).

Ängsmarken i väst

Västra delen är relativt öppen och beskrivs som mycket intressant, med ett stort antal ängsarter och en värdefull flora. Äkta johannesört, svinrot, slåttergubbe, käringtand, stor och liten blåklocka, tjärblomster, gråfibbla, skogsklöver, knippfryle, ängsviol, sammetsdagglåpa, vårbrodd, rotfibbla, kärleksört, piggstarr, bockrot, vitmåra, knägräs, pillerstarr, gökärt, smultron, fårsvingel, åkervädd, gullris och ängsvädd är samtliga intressanta arter som finns på platsen. Den mest exklusiva är kattfoten, som även noterades av Carl von Linné under hans besök 1741. Kattfoten utgör ett relativt stort bestånd än idag. Området har mycket höga biologiska värden som bland annat lockar till sig mycket fjärilar och humlor. I övrigt finns björkar, hasselbuskar och ekar i områdets högre skikt och i vissa delar utgör kråkvicker, hundäxing och högväxt ljung stor del av markvegetationen (Ibid).

Den norra delen

Skogen i norr är sluttande och halvöppen med bok och ek som dominerande trädarter. Björk och tall är också trädslag som förekommer på platsen. Träden är inte lika kraftiga som på östbranten och samtliga ekar har en stamomkrets under 3,5 m. Markbeståndet är glest och utgörs främst av skogsvegetation, men även ängsväxter som tyder på att platsen tidigare varit mer öppen gör inslag (Ibid).

De öppna gräsyterna i söder

Den östra branten

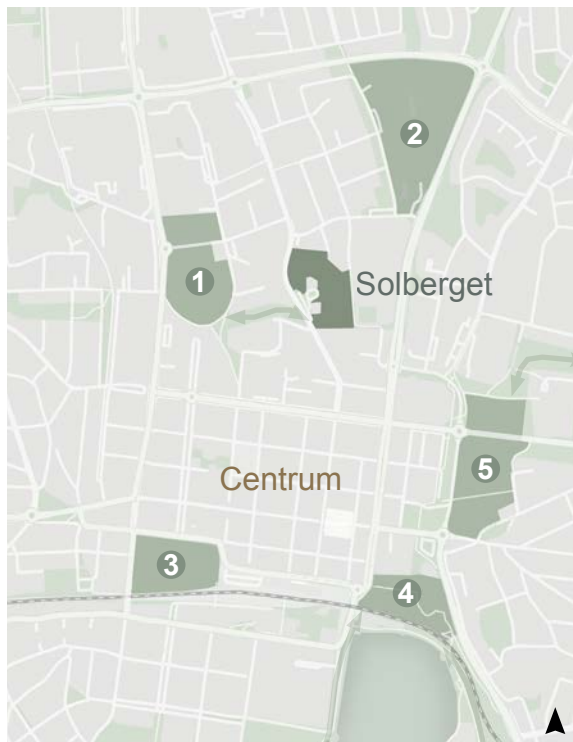
Ängsmarken i väst

Den norra delen

Grönområden inom 1km

Fem parkområden är utmarkerade ovan. Samtliga ligger inom ett avstånd på en kilometer från Solberget. Genom att skildra karaktärerna av de omkringliggande grönområdena kan även Solbergets karaktär och roll i staden bli tydligare.

① Spetsamossen

Spetsamossen beskrivs som en aktivitetspark och en urban mötesplats centralt beläget i Växjö. I parken finns en skejtpark, en parkourpark för den som vill träna, en minigolfbana samt bekväma hammockar för en paus med utsikt över blomsterplanteringar (Växjö kommun, 2020:2).

② Skogslyckans kyrkogård

När Tegnérkyrkogården inte räckte för stadens behov anlades Skogslyckans kyrkogård strax norr om centrala staden och invigdes 1943. Kyrkogården definieras som en skogskyrkogård med bland annat rhododendronbuskage och inramande häckar. På platsen finns även Skogslyckans kyrka (Svenska kyrkan, 2020:1).

③ Tegnérkyrkogården

Tegnérkyrkogården anlades efter att området runt domkyrkan inte räckte till. Kyrkogården stod klar 1809 och ligger cirka 500 m västerut från kyrkan. Eftersom staden har växt ligger området idag mitt i centrum, till skillnad från när den anlades strax utanför staden. Området beskrivs som idylliskt och lummigt och har ett kapell i sin norra del (Svenska kyrkan, 2020:2).

④ Linnéparken

Linnéparken ligger intill Domkyrkan centralt i Växjö stad. Stadsparken har flera blomsterplanteringar, bland annat busk- och perennplanteringar, en plantering med växter som representerar de 24 klasser Carl von Linné tog fram i sitt sexualsystem samt en kaktusplantering med ett årligt tema. I parken finns även vatteninslag, en blomstergata, en utomhusscen samt Karolinerhuset från 1715 som fram till 1850-talet var Växjös gymnasium där bland annat Carl von Linné läste (Växjö kommun, 2020:3). Parken uppmärksammar Linné och *Linnés värld* är en utflyktslekplats som finns i området (Naturkartan, u.å.:2).

⑤ Östrabo & Ekobacken

Östrabo och Ekobacken ligger på en kulle med utsikt mot stadens gamla stadskärna och består bland annat av trädgård, park och en allé. Området kan ses som tre stycken åkrar i lutning ner mot staden. Från 2011 har grönsaksodling bedrivits på den södra åkern och solrosodling på den norra (Ekobacken Växjö, u.å.:1). Grönsakerna säljs till butiker, restauranger samt till

förbipasserande i en bod vid områdets allé (Ekobacken Växjö, u.å.:2). På den mittersta åkern finns koloniträdgården där privatpersoner kan hyra lotter för att odla blommor, bär och grönsaker (Östrabo koloniträdgård, u.å.). I området ligger även mangårdsbyggnaden Biskopsgården Östrabo, som används som arbetsplats och representativ bostad för stiftets biskop samt domkapitel (Svenska kyrkan, 2019).

Sammanfattning

Samtliga områden är större parkområden centralt i Växjö som har olika användningsområden och karaktärer. Berggren-Bärring och Grahn (1995) har tagit fram åtta parkkaraktärer som bör finnas och är attraktiva för människor: *artrik*, *allmänningen*, *rofylld*, *samvaro*, *vild*, *kultur/historia*, *viste* och *rymd*. Baserat på beskrivningar av karaktärerna har jag under platsbesöken avvägt vilka parkkaraktärer som stämmer bäst in på respektive park. Detta för att få en tydligare bild av Solbergets roll i den centrala staden. Spetsamossen har främst karaktärsdrag av *allmänningen*, eftersom det är en robust park för sportsliga aktiviteter. Skogslyckans kyrkogård och tegnéryrkogården är båda äldre kyrkogårdar vilket påverkar upplevelsen och användningen av områdena. De har därmed främst inslag av *kultur/historia*. Stadsparken Linnéparken med människor i rörelser, mötesplatser och utsmyckningar har övervägande inslag av parkkaraktären *samvaro*. Östrabo & Ekobacken med koloniträdgårdar och stadsodling har inte en lika tydlig karaktär, men det finns inslag av *artrik* och *samvaro*. För en mer detaljerad beskrivning av karaktärerna och Solbergets karaktärer, se sida 38-39.

Kulturhistoriska värden

Åkerberg (2010) beskriver vilka kulturhistoriska värden som finns på Solberget och hur man kan se på kulturhistoriska värden generellt. För att beskriva de kulturhistoriska värdena på Solberget har hon delat upp värdena mellan kunskapsvärden, upplevelsevärden och bruksvärden. Kunskapsvärden på Solberget utgörs av flertalet fornminnen och berget i sig som historiskt sett fungerat som ett skydd i norr, vilket berättar om staden i förhistorisk tid. Kungsvägen som leder till gamla kultplatser och Kronoberg där landshövdingens och biskopens residens låg, är också av värde. Byggnadsteknik, arkitektur, sociala förhållanden, gamla gränsen mellan stad och land samt hur Växjö har växt som stad kan man få en förståelse för av den kringliggande bebyggelsen. Diabasgångar som är framsprängda, faunan, floran samt historien om personer som tagit del av Solberget bidrar även det till områdets kunskapsvärde. Hällristningar, namnet Solberget, berättelserna om fornlämningarna är upplevelsevärden som Solberget ger. Den lummiga naturen ger också upplevelsevärden i form av naturupplevelser. Områdets främsta bruksvärde är som rekreationsområde, då natur och gröna miljöer är viktiga för återhämtning, kreativt tänkande samt för barns rörelseutveckling (Ibid).

Utifrån ett antikvariskt synsätt är målsättningen att vårda och bevara lämningar och särdrag som speglar samhällets utveckling samt skapa en levande historia. Intresset för historia har växt i samband med att samhället förändras i högre hastighet. Bevarandet av historiska inslag fyller ett behov i flera människors vardag, vilket gör historisk kontinuitet med både gammalt och nytt till en viktig aspekt för att människor ska känna tillhörighet (Ibid).

Området ligger intill gränsen till riksintresset rutnätsstaden. Åkerberg (2010) förklarar att Länsstyrelsen i en beskrivning från

2009 menar att gränsen inte kan ses som exakt och förändringar utanför gränserna kan påverka riksintresset. Hon skriver att förutom själva strukturen påverkar även byggnader, höjdparter, anslutande vägar och trädridåer utanför riksintressets gräns rutnätsstadens karaktär. Vegetation, landskaps- och stadsrum samt bebyggelse bidrar till upplevelsen av en avgränsad helhet. Elementen gör den gamla stadsgränsen tydlig och utformningen ger en historisk bild av stadens utveckling. Åkerberg (2010) nämner även att kopplingen mellan stad och land är ett unikt värde i Växjö.

En promenad på Solberget med Göran Svantesson

För att få en bredare och djupare förståelse för platsen genomfördes en promenad på Solberget med Göran Svantesson¹. Svantesson är landskapsarkitekt och arbetar som stadsträdgårdsmästare på Växjö kommun. Under promenaden styrdes intervjun och samtalen av ett antal öppna punkter: *Problem, kvalitéer, tillgänglighet och användning*.

Stadsträdgårdsmästare Göran Svantesson under promenaden på Solberget.

¹ Göran Svantesson, Växjö kommun, intervju den 19 september 2020.

Problem:

Vissa saker som anses problematiska, menar Svantesson även har stora fördelar. Nivåskillnaderna är ett exempel som både ger för- och nackdelar. Han beskriver terrängen som något av de mest spännande i staden, men också som ett hinder på platsen. Flerbostadshuset tillför även det både positiva och negativa aspekter, då det dels ökar antalet människor som rör sig i området och därmed tryggheten och dels väcker en otydlighet kring vad som är privat respektive offentligt. Man vill inte att det ska kännas för privat, menar Svantesson. Vad som är privat respektive offentligt kan uppfattas som diffust redan från Kungsgatan i områdets södra del. Placeringen av flerbostadshuset, bostäder redan i bottenplan och två stycken parkeringar som ska anläggas i anslutning till husets entré är några faktorer som troligtvis ökar känslan av privat intill huset.

Svantesson nämner att belysning kan bidra till att öka trygghetskänslan och påpekar att det är något området i princip helt saknar. Däremot lyser flerbostadshuset upp vissa delar. Svantesson beskriver den östra sidan av parkområdet som en baksida, vilket också är problematiskt ur en trygghetsaspekt, för att staden ska hänga samman samt vara tillgänglig. Det är även ett oattraktivt möte till gymnasieskolan Kungsmads baksida med bland annat containrar och förråd.

Kvalitéer:

Ekarna och träden är viktiga kvalitéer på platsen, säger Svantesson. Han tar också upp Solbergets kulturhistoria och utsiktspunkter samt beskriver den cirkelformade resten från områdets första vattentorn på berget högsta punkt som en viktig plats ur de aspekterna. Dock ligger platsen i nära avstånd till flerbostadshuset, vilket gör att han ifrågasätter om platsen känns för privat i dagens läge. Det finns flera möjliga utsiktspunkter i området, men Solbergets högsta punkt med resten

från det första vattentornet är unik.

Höjdkanterna är kvalitéer som få kan ta del av som det ser ut idag och berghällarna är unika eftersom det är något vi har lite av i staden, berättar Svantesson.

Tillgänglighet:

Trots att nivåskillnaderna på Solberget skapar en spännande miljö medför det även hinder och frågor angående tillgängligheten i området. Svantesson anser att frågan om att satsa på och förbättra gångvägar för ökad tillgänglighet bör övervägas. Med det menar han inte att göra allt tillgängligt för alla, utan utvalda delar där det är möjligt. Han anser även att det borde finnas fler entréer in i området för att öka möjligheterna att ta sig från olika håll. Kopplingen i öst mot skolområdet Kungsmad är även något som enligt Svantesson borde utvecklas. Sammanfattningsvis kan både utveckling av stråk till området i östlig riktning, fler entréer samt fler och bättre stråk i parken vara aktuellt.

Användning:

Svantesson tar under promenaden upp flerbostadshusets påverkan av upplevelsen och användningen av parkområdet, då byggnaden privatiserar en del av parken. Han beskriver det som att byggnaden dominerar parken och gränsen mellan vad som är privat och vad som är offentligt är diffus, vilket är problematiskt för besökarna. Däremot finns det vissa fördelar som flerbostadshuset bidrar med, eftersom ett stort antal boende på Solberget ökar antalet människor som rör sig i och använder området. I huvudsak tror Svantesson att majoriteten av besökarna använder området som en passage eller av hundägare. I övrigt tror han att det inte förekommer aktiviteter i någon större grad. Gräsområdet i söder som är mer lik en vistelseyta tror han har för stor lutning för de flesta typerna av spel och aktiviteter. Förskolan skulle kunna vara aktiva användare av området, nämner han och hänvisar vidare till förskolepersonalen.

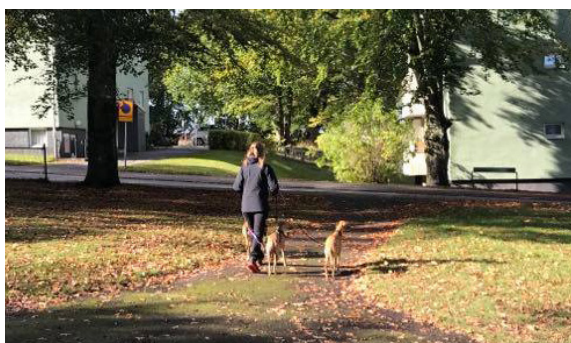
Användning av parken

Platsbesök har gjorts vid fem olika tillfällen för att observera och beskriva användningen av Solberget. Besöken har gjorts vid olika tidpunkter under olika veckodagar för att få en så bra helhetsbild som möjligt, dock enbart i oktober månad. Användningen har dokumenterats genom en tabell av användningsområden samt skisser av rörelser och stopp.

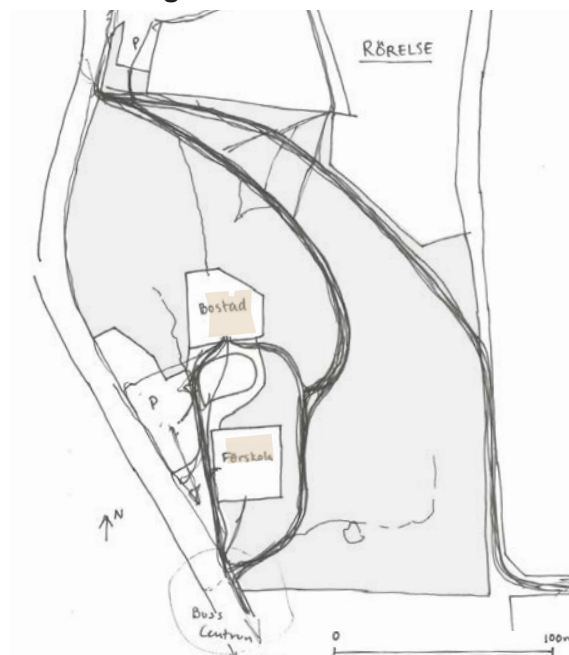
Användningsområden / tillfällen

Passage gående	
Passage cyklande	
Promenad med hund	
Besöka flerbostadshuset	
Besöka förskolan	
Promenera/spatsera	
Frisbeegolf (skolklass)	
Fika paus (förskolegrupp)	
Läser på minnesstenen	

Användningsområdena är formulerade utefter de aktiviteter jag observerat på platsen. Varje streck symboliserar ett sällskap som har utfört aktiviteten.

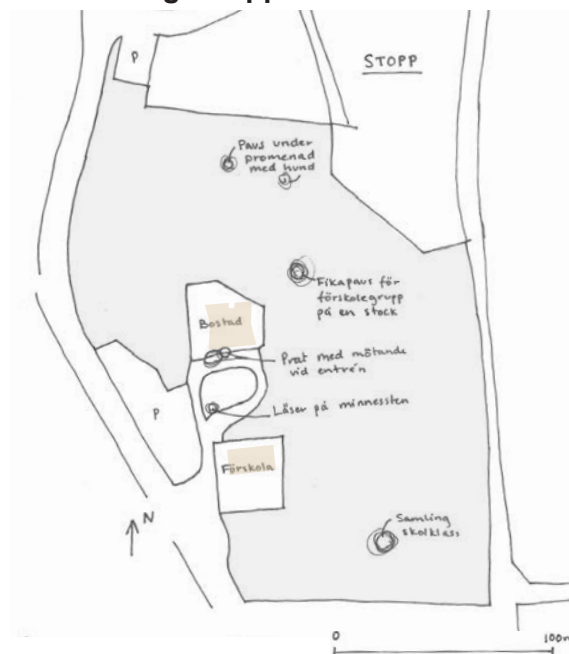

Användning: Rörelser

Utifrån platsbesöken använder majoriteten parken som passage, för att gå till eller från förskolan eller flerbostadshuset och för att promenera med sin hund.

Användning: Stopp

Få personer stannar upp i parken. Utifrån platsbesöken är majoriteten i rörelse och på väg någonstans. De fall där människor har stannat upp är kortare stopp för att bland annat byta några ord utanför entrén till flerbostadshuset, stanna till för att läsa på minnesstenen, samling för skolklass innan frisbeegolf eller en fikapaus för en förskolegrupp på en liggande stock.

BEFINTLIGA VISIONER & MÅL

I Växjö stad finns visioner och planer för stadens utveckling, framför allt från Växjö kommun. Både översiktsplanen, grönstrukturprogram samt detaljerade planer är framtagna för Växjö stad och området kring Solberget. Visioner, planer samt utveckling i staden och närliggande områden kan komma att påverka området Solberget. Beskrivningen fokuserar främst på de planer och visioner som berör och kan vara relevanta för Solberget.

Översiktsplan för Växjö stad

Växjö kommun har i *Växjö kommuns översiktsplan del Växjö stad* (2012, s.9-11) tagit fram sex punkter som beskriver kommunens målbild:

- 1) Den regionala staden - en kärna i en samverkande region.
- 2) Sjöarnas och parkernas stad där naturen finns runt knuten.
- 3) En tätare och mer funktionsblandad stad där nästan alla persontransporter sker till fots, med cykel eller kollektiva färdmedel.
- 4) En stad för alla som främjar trygghet, säkerhet och folkhälsa.
- 5) En flerkärnig stad där centrum har kvar sin småskaliga charm.
- 6) Djärv arkitektur i kombination med respekt för de historiska vingslagen.

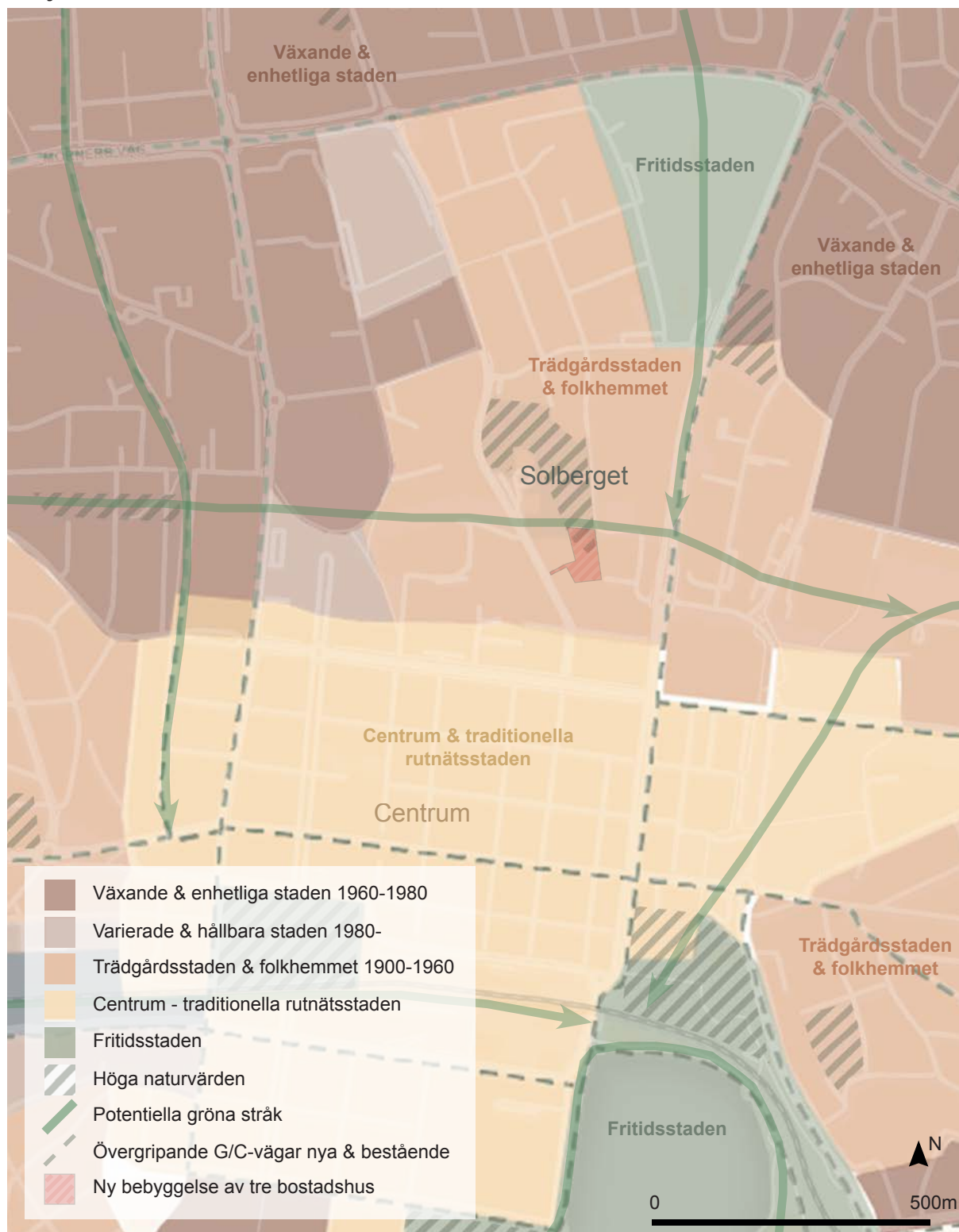

En målsättning innebär att skapa gröna stråk och kilar samt utveckla och värna om blå och gröna miljöer i och omkring staden. De gröna stråken består av gator eller torg med många träd, naturområden och parker som kopplar samman målpunkter och leder ut till de gröna kilarna. Stråken ger möjlighet att röra sig genom staden i gröna miljöer. Kilarna sträcker sig in i staden från den omkringliggande landsbygden och består av större områden i form av sjöar, odlingslandskap och skogsmarker. De blå och gröna områdena är viktiga för stadens klimat, dagvattenhantering, biologisk mångfald och luftkvalité. Viktiga grönområden får inte hamna i skuggan av stadens förtätning utan ska tas tillvara på (Växjö kommun, 2012).

Kommunen vill ha en variation av parker samt platser i samtliga stadsdelar som uppmuntrar till spontana aktiviteter. Attraktiva offentliga rum, gröna miljöer och mötesplatser är något kommunen vill skapa vid utveckling av områden i staden. Parker, promenadstråk, torg och vatten är några exempel på mötesplatser utomhus (Ibid).

Enligt en karta i Växjö kommuns översiktsplan (2012, s.26) är Solberget beläget i vad som är utmarkerat som *Trädgårdsstaden och folkhemmet 1900-1960*. I stadsdelen Hov där Solberget är beläget planeras förtätning av stadsbebyggelse. De beskriver hur användning, utveckling och bevarande av olika byggda miljöer ska ske och har tagit fram riktlinjer för trädgårdsstaden. Riktlinjerna berör främst byggnader och kvarter, men beskriver även en riktlinje gällande grönområden. Riktlinjen är att bevara mellanliggande grönområden och höga träd (Växjö kommun, 2012).

Växjö kommuns visioner och mål

Kartan visar stadens olika karaktärer, baserat på Växjö kommuns översiktsplan (2012, s.26). Samtliga delar har tilldelade riktlinjer. Befintliga och planerade övergripande gång- och cykelstråk är också utmarkerade (Växjö kommun, 2012, s.16) samt potentiella gröna stråk och områden med höga naturvärden baserat på kommunens gröstrukturprogram (Växjö kommun, 2006, s.11). Stora delar av Solberget har höga naturvärden och ligger i anslutning till ett övergripande grönastråk. Anslutande till Solberget i söder planeras tre stycken byggnader att byggas, för 8-9 hushåll vardera (Växjö kommun, 2001).

Grönstrukturprogram för Växjö stad

I grönstrukturprogrammet för Växjö stad beskrivs övergripande riktlinjer gällande tillgänglighet, naturvärden och kulturhistoriska värden. Natur- och parkområden ska vara tillgängliga för alla, även för äldre, barn och funktionshindrade. Enkelt avhjälpta hinder ska tas bort på allmänna platser och huvudleden ska vara möjlig för alla att använda. Kulturhistoriska värden och miljöer ska värnas och framhävas genom förvaltning. Utformning av grön- och parkområden ska ses utifrån sitt kulturella sammanhang. Naturvärden ska värnas och även biologisk mångfald. Genom skötsel kan karaktärer bibehållas och förstärkas. (Växjö kommun, 2006).

Solberget är beläget i den delvis kuperade stadsdelen Hov. Grönområdet är markerad i en stadsdelskarta (s.49) med höga naturvärden samt som en stadsdelspark tillsammans med Spetsamossen och Bondegårdsparken. Branter, mystik och ädellövträd gör Solbergets miljö unik. Dock har uppfattningen av att vegetationen fått ta över funnits för den förbipasserande. Ett uppstartat projekt för att utveckla parken som mötesplats med beskrivningen "Skapande och kultur som rehabilitering" (s. 49) nämns i grönstrukturprogrammet (Ibid).

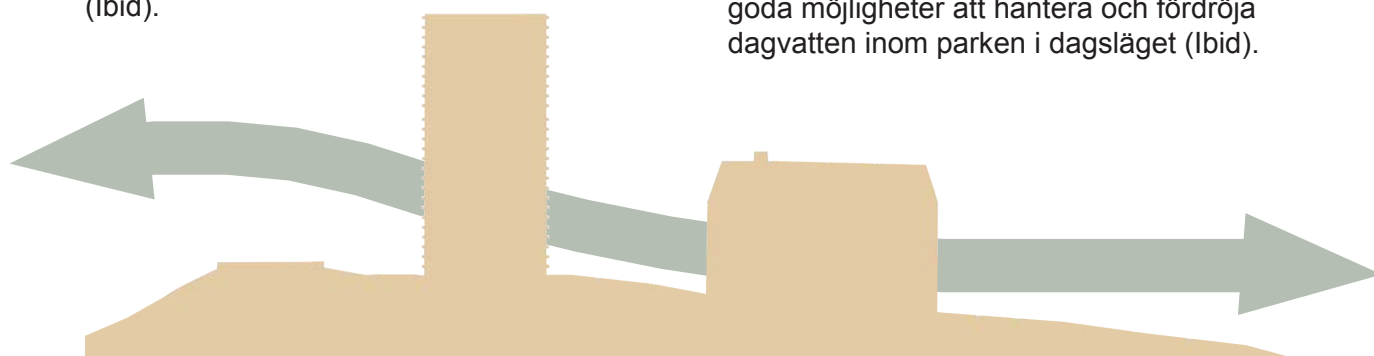
I en karta med förslagen utveckling för stadsdelen Hov (s.51) är en cykelväg planerad norr om Solberget och för den intilliggande grönyta som sträcker sig till Spetsamossen är parkutveckling föreslagit (Ibid).

Detaljplan för området

I Växjö kommuns detaljplan (2013) som täcker Solberget tas bland annat upplevelsen av privat och halvprivat upp, även cykelparkeringar, barnens perspektiv, dagvattenhantering, tillgänglighet och attraktivitet berörs. Parkområdet är tänkt ska kunna användas fritt av allmänheten med omsorg för boende i området. Gällande upplevelsen av privat och halvprivat gavs bland annat att skapa en mindre nivåskillnad och en ovalformad plåtå för att tydliggöra gränsen mellan park och flerbostadshusets tillhörande mark som två exempel. Fysiska eller visuella hinder som exempelvis ett staket mellan parken och bostadsfastigheten beskrivs som olämpligt enligt Växjö kommun (2013).

En riktlinje är cykelparkeringar med tillräcklig kapacitet, vilket framförallt är kopplat till flerbostadshuset och de boende i området. Lekmiljöer ska finnas inom bostadens fastighet och de lyfter parkens spännande platser för lek och besök (Ibid).

Med syfte att säkerställa parkens funktion, värden och roll ingår hela området i detaljplanen och parkområdet kommer användas som allmän platsmark. Det nämns att Forsander och Linnés historiska dokument motiverar till att ta till vara på och bevara den befintliga miljön. En utveckling för att göra området mer attraktivt och tillgängligt kan dock vara önskvärt och kan vara till fördel för besökarna. Det ska dock inte som ska ske på bekostnad av naturvärdena. Området beräknas även ha goda möjligheter att hantera och fördröja dagvatten inom parken i dagsläget (Ibid).

En siluett av resten från det första vattentornet, flerbostadshuset och förskolebyggnaden. Den gröna pilen illustrerar området som en del av ett potentiellt grönsråd.

Tydligt, tryggt & tillgängligt

PRIVAT - OFFENTLIGT

Fyra zoner

Boverket (2008) fördelar gården i fyra olika zoner för att förstå funktioner, element och det sociala livet. Zonerna är privat, halvprivat, halvoffentlig och offentlig. Nedan följer en beskrivning av respektive zon.

Privat

Den privata zonen ansluter alltid till huset och tillhör endast ett hushåll, exempelvis en uteplats. Zonen behöver avgränsas mot de gemensamma ytorna och ger möjlighet för variation och personlig prägel (Boverket, 2008, s.21-23).

Halvprivat

Den halvprivata zonen delas med grannarna. De boende känner igen de som använder platsen och känner sig hemma i zonen. Området utanför entrén till ett trapphus bör vara av halvprivat karaktär och ge möjlighet att sitta och småprata. Utformningen kan tala om att platsen är mer privat och inte hänger ihop med den resterande gården (Ibid).

Halvoffentlig

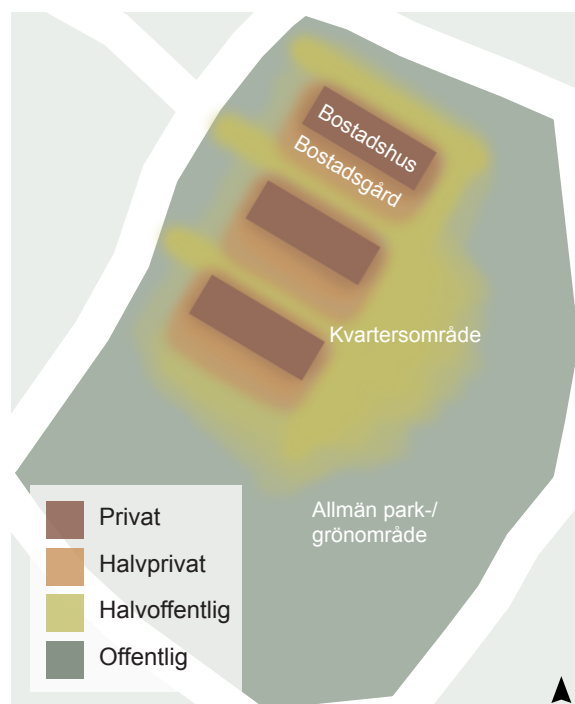
Den halvoffentliga zonen är en plats för lek, umgänge och en plats att läsa en bok i lugn och ro. Man känner inte igen alla i den halvoffentliga zonen, men känsla av intrång kan uppkomma. Det kan vara en del av gården eller i närheten av huset (Ibid).

Offentlig

Den offentliga zonen ligger oftast intill eller utanför området och är en del av stadens helhet. Parker, genomgående stråk och mellanrum upplevs ofta som offentliga. Gårdar med otydlig gräns mot omgivningen och som tillhör höga hus upplevs vanligtvis mer offentliga, vilket leder till att färre boende använder gården (Ibid).

Boverket (2008) menar att de önskade sociala zonerna bör klargöras för ett lyckat resultat och bör tydliggöras genom fysisk utformning. För att det ska upplevas bekvämt att använda hela gården måste gränserna och stommen stämma överens med det önskade målet. Gränserna mellan zonerna är viktiga och olika markeringar kan medvetet skapas för att öka tydligheten, exempelvis med en häck eller låg mur längst den privata uteplatsen. Rumskänsla kring den halvoffentliga utemiljön kan skapas av solitära träd eller kompletterande byggnader. Spaljéer, konstverk och portiker är några exempel på markörer (Ibid).

Exempel på upplevelse av zonerna

Kartan ovan visar hur upplevelsen kring flerbostadshus kan se ut och är baserad på de fyra zonerna som Boverket (2008) beskriver. Bostaden upplevs privat och bostadsgården närmast bostaden upplevs generellt som halvprivat. I den halvoffentliga zonen utanför kan personen som inte är grannar och bekanta röra sig, men risken finns fortfarande för att upplevelsen av intrång uppstår. Därefter kommer den offentliga zonen som exempelvis kan vara en park som besökare och okända personer använder.

Punkthus

Flerfamiljshus som är utformade som punkthus har en liten bottenyta är lämpliga på geotekniskt svåra lägen och kuperad terräng. Kring den här typen av hus saknas ofta en faktisk gård och omges möjligtvis av park- eller naturmark istället. I bottenplan finns för det mesta tvättstuga, förråd och gemensamma ytor istället för lägenheter och den privata och halvprivata zonen saknas vanligtvis utanför byggnaden. Planteringar finns enbart i anslutning till byggnadens parkeringsplatser och entréer (Boverket, 2008).

Att gränsen är påtaglig mellan de olika zonerna upplevs i allmänhet som positivt. En tydlighet gällande vilken del man vistas i skapar trygghet hos människor och antagligen är det som viktigast i anslutning till punkthus, eftersom de ofta saknar halvprivata och halvoffentliga zoner och den offentliga zonen ofta sträcker sig hela vägen till huset. Olika fysiska gränsmarkeringar kan skapas medvetet för att öka tydligheten av zonerna. Man behöver arbeta med rumsligheten för att öka trivselen runt huset. En halvprivat och en halvoffentlig zon bör eftersträvas kring punkthus. För att zonerna ska tydliggöras kan naturliga element som enstaka träd, stenblock och sluttningar utnyttjas och framhävas. Nya element i form av en lekplats eller en låg sittmur kan också skapa ett tydligt avslut, som bör framhävas med hjälp av belysning (Ibid).

Jan Gehl

Gehl (2011) skriver att när det finns en tydlig indelning vet människor vilka som tillhör och förväntas vara på platsen, vilket i sin tur ökar den upplevda känslan av tillhörighet och trygghet. Övergångarna mellan olika delar eller zoner är lämpliga och i de flesta fall viktiga att tydliggöra fysiskt utan att förhindra kontakten mellan delarna, förklarar han.

Gehl (2011) förespråkar den semiprivata ytan utanför husen, som en övergång

mellan det privata och offentliga. Han lägger framförallt fokus på lägre bebyggelse mot gatan, med halvprivata gårdar framför bostäderna. Han beskriver även att väldigt små områden direkt utanför entrén kan ha stor betydelse. En bänk skyddad från vind och regn med utsikt mot gatan intill entrédörren är ett enkelt sätt för att gynna livet mellan husen, eftersom entrédörren används flera gånger under dagen under årets alla månader. För att stödja händelser och rörelser mellan inomhus och utomhus bör de som huvudregel ligga på samma nivå. Små välldesignade platser kommer troligtvis användas mer än stora områden som ligger längre bort. Han talar även om länkande rum som gör rörelser och aktiviteter mellan rummen friare (Ibid).

Jane Jacobs

Jacobs (2000) är kritisk till stadsplaneringen under 1950-talet och lägger mycket fokus på relationer och sociala möten i staden. Hon lyfter trottoarer och gator som viktiga offentliga platser i staden för möten mellan människor. Hon tar även upp vikten av att ha en anledning att använda och röra sig på en plats under hela dygnet, vilket privatiseringen förhindrar eftersom de privata delarna ofta inte är öppna under kvällar och nätter. Jacobs (2000) kopplar i flera sammanhang begreppet offentligt till stadsrum med bland annat restauranger och butiker. Hon nämner dock att parker i större utsträckning bör vara mer välkommande och offentliga, då det är allmän mark.

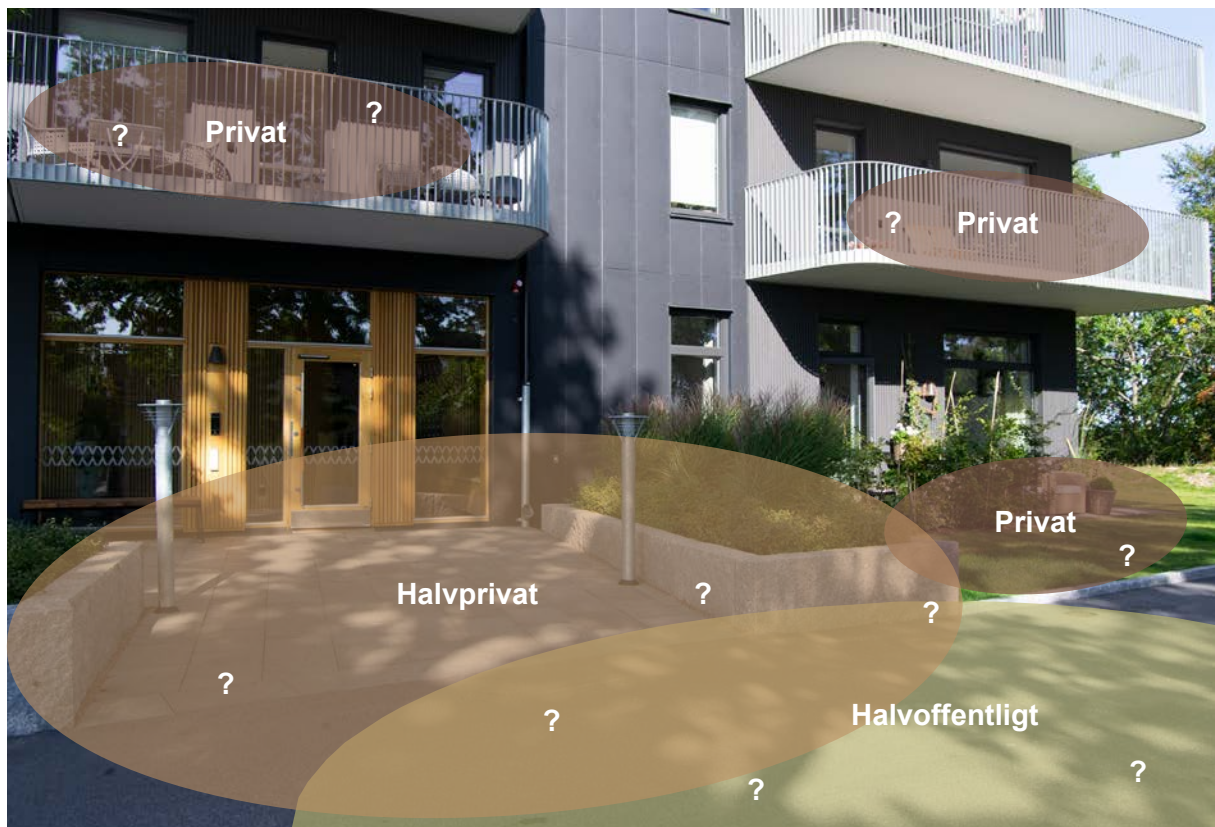
Användandet av det offentliga utrymmena ses som en självklarhet och ökar generellt sett tryggheten i en stad, påpekar Jacobs (2000). Gränser mellan det privata och det offentliga ska vara tydliga, eftersom att det minskar risken för att ingenmansland ska skapas. Delar med halvprivat eller halvoffentlig karaktär riskerar att upplevas som just ingenmansland i hennes mening.

Fyra dimensioner

Arnstberg & Bergström (2010) lyfter frågan hur gränsen mellan det privata och det offentliga ska dras och bortser från begreppet som rent fysiskt kopplas till parker, torg och gator. De beskriver forskaren Walter Siebels fyra utvalda dimensioner som en grund för hur gränserna kan definieras och dras. Dimensionerna är den legala, den sociala, den funktionella och den symboliska/materiella. Den legala gränsen är baserad på de juridiska fördelningarna och skiljer sig mellan civilrättsligt reglerade och allmän lag. Den sociala är formad av vilka beteenden som uppvisas på platsen. Användning, aktiviteter och funktioner som rekreation, marknadsutbud och transporter utgör den funktionella gränsen. Slutligen formas den symboliska/materiella gränsen av urbana och arkitektoniska signaler som antyder vilka den offentliga platsen är skapad för (Ibid).

Vart på Solberget går gränserna mellan de olika zonerna som Boverket (2008) beskriver?

Arnstberg & Bergström (2010) tar upp vart gränserna kan gå, vilket inte är helt självklart. Upplevelsen av zonerna är individuellt. Det som kan göras är att med hjälp av fysisk utformning underlätta för människor.

TRYGGT & TILLGÄNGLIGT

Tillgänglighet och trygghet är två aspekter som beskrivs som viktiga (Boverket, 2008). Skydd mot kriminalitet och våld är grundförutsättningar för att människor ska vistas på en plats, enligt Gehl (2010). Huvudleder i natur- och parkområden ska vara tillgängliga för alla (Växjö kommun, 2006). Flera vägar att välja mellan är även gynnsamt för flera varianter av sociala möten, påpekar Jacobs (2000).

Tryggt

Trygghet är till skillnad från säkerhet en upplevd känsla och är en av viktigaste faktorerna för att en plats ska kännas trivsamt. Möjligheten att överblicka och se om någon annan befinner sig i området ökar trygghetskänslan. Upplevs någon del otrygg ska det finnas andra vägar som alternativ. För att en plats ska kännas trygg under hela dygnet är belysning viktig, exempelvis i områdets kantzoner eller i intilliggande natur. Det gör det möjligt att se att ingen gömmer sig i mörka otäckta hörn. Belysning kan även underlätta för att se eventuella hinder, vilket också är viktigt ur ett trygghetsperspektiv (Boverket, 2008). Boende vill kunna överblicka den närmaste omgivningen, se över vegetation samt se ut mot områdets utgångar för att uppleva att det är säkert (Berglund & Jergeby, 1998). Känslan av att man är skyddad från våld och kriminalitet är en grund för att människor ska välja att röra sig i eller besöka ett område (Gehl, 2010).

I Bo Tryggt 05 har Boverket (2008, s.28-29) sammanfattat åtgärder för en trygg utomhusmiljö i fyra punkter:

Ögon: Det ska finnas möjlighet att överblicka gemensamma markytor. Av den anledningen bör man tänka på siktlinjer, belysning och sikten från bostädernas fönster. Allmänna ytor ska kunna användas under större delar av dygnet (Ibid).

Inbrottsskydd: Skydd mot inbrott ska vara integrerat i bostadshuset (Ibid).

Skötsel: Utemiljön och byggnaderna ska hållas i bra skick eftersom ovårdade miljöer kan öka otrygghet och vandalisering (Ibid).

Tydlighet: Väsentliga gångstråk ska kännas trygga och följa den kortaste vägen. En tydlighet kring vad som är enskilt respektive allmänt och om det krävs ska gränser förtydligas med fysiska åtgärder såsom räcken, markbeläggning eller portaler (Ibid).

Tillgängligt

Växjö kommun (2006) eftersträvar att samtliga natur- och parkområden ska vara tillgängliga för alla, vilket inkluderar äldre, funktionshindrade och barn. Huvudleden ska vara tillgänglig och anpassad för alla att använda samt hinder som är enkla att åtgärda ska tas bort (Ibid).

Parkens nya förutsättningar med ett stort antal hushåll som numera bor i området ställer ytterligare krav på tillgängligheten i området. Gårdar ska vara fysiskt framkomliga för såväl gamla, barn, rörelsehindrade, funktionshindrade och synskadade. Det ska vara enkelt att hitta samt möjligt för alla att ta sig fram och använda utemiljön (Boverket, 2008). Utifrån Gehls (2010) analysmetod bedöms möjligheten att gå i parkområdet som dålig, vilket framförallt beror på olika gränser och den komplexa topografin, se sida 40-41.

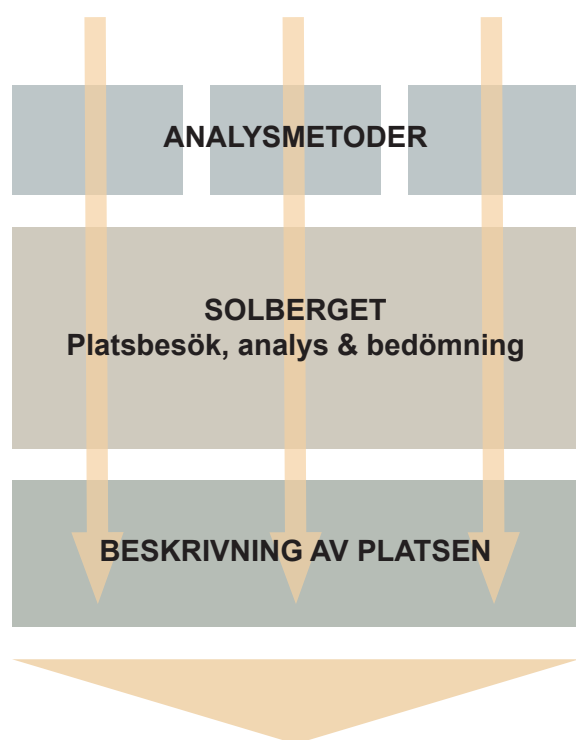
Svantesson¹ nämner i intervjun på plats i området att ökad tillgänglighet bör övervägas när det gäller utveckling av Solberget. Han lyfter även att det är aktuellt att öka möjligheten att ta sig från olika håll i området. Enligt Jacobs (2000) ökar en variation av olika sociala möten när det finns flera vägar att välja mellan för att ta sig till sitt mål.

¹ Göran Svantesson, Växjö kommun, intervju den 19 september 2020.

Analys av Solberget

Tre välkända analysmetoder har varit grund för att genomföra en landskapsanalys av Solberget: *Kevin Lynchs metod*, *Berggren-Bärring* och *Grahns parkkaraktärer* och *Jan Gehls metod*. De tre analysmetoderna har olika fokus och inriktningar, i kombination ger de en bred bild av området. De tre metoderna ger tillsammans en bild av den fysiska strukturen, karaktären och upplevelsen av området.

De tre analysmetoderna har varit grundläggande och tillämpats genom platsbesök, analyserande och bedömningar. Analyserna som är baserade på metoderna resulterar i en bredare beskrivning av hur Solberget ser ut i dagsläget. Analyserna berör bland annat problematik och potentialer i området, vilket är bidragande till den framtida utvecklingen av Solberget.

Analyserna kan fördelas i tre steg: Metoden i teorin, platsbesök och slutligen en redogörelse i en karta eller tabell som beskriver situationen på platsen.

KEVIN LYNCHS METOD

I boken *The image of the city* beskriver Kevin Lynch (1960) fem strukturer som påverkar hur människor rör sig i ett område eller i en stad samt kartlägger användarens upplevelse. Strukturerna är *stråk*, *gränser*, *områden*, *knutpunkter* och *landmärken*, som beskrivs nedan. Metoden är inte framtagen för att specifikt analysera parkmiljöer men bedöms vara relevant för att få en ökad förståelse av Solberget.

Stråk: Ytor och stråk som fungerar som förbindelser, exempelvis vägar, trottoarer och gångar. De flesta andra strukturer relaterar till stråken, vilket gör de till det tydligaste elementet (Lynch, 1960).

Gränser: Gränser kan beskrivas som linjära strukturer som inte innefattar stråk. Upplevda gränser som åtskiljer två olika områden, exempelvis en flod, väg, mur eller topografiska skillnader (Ibid).

Områden: Lynch beskriver strukturen som relativt stora areor som har någon form av gemensam funktion eller karaktär (Ibid).

Knutpunkter: Knutpunkter kan vara en samlingsplats, centrum eller en korsning där människor passerar eller möts. Ofta innefattar knutpunkter en koncentring och/eller koppling till andra element (Ibid).

Landmärken: Landmärken är ofta fysiska element av enklare sort som fungerar som externa referenser för människan och kan underlätta orienteringen för användaren. Storleken på elementet menar Lynch kan variera mycket (Ibid).

Kevin Lynchs analysmetod

Solberget är i bilden ovan analyserad enligt Kevin Lynchs (1960) metod. Bilden illustrerar gränser i parken samt stråk, områden, knutpunkter och landmärken i och intill parken. Stråken är fokuserade på gång- och cykelstråk och kan vara asfalterade gångar till stråk skapade av människan själv. Gränserna är bland annat skapade av topografiska skillnader, staket och tät vegetation. Knutpunkterna i området är busshållplats, förskolan och flerbostadshuset, varav flerbostadshuset även utgör ett landmärke för större delen av staden.

PARKKARAKTÄRER

Ann-Margreth Berggren-Bärring och Patrik Grahn har i sin rapport *Grönstrukturens betydelse för användningen* (1995) tagit fram åtta stycken parkkaraktärer. De åtta karaktärerna är *artrik*, *allmänningen*, *rofylld*, *samvaro*, *vild*, *kultur/historia*, *viste* och *rymd*. Verktöget fokuserar på parkmiljöer och kan användas dels för att beskriva och dels för att gradera ett område. Generellt sett är det bättre desto fler karaktärer som finns. Vissa karaktärer kan kombineras medans andra är motstridiga varandra och behöver däremot separeras. Nedan följer en kort beskrivning av respektive karaktär.

Artrik: Karaktären syftar i huvudsak på naturlika områden med stor rikedom av växt- och djurarter. Den kan även utgöras av exempelvis botaniska trädgårdar med stor artrikedom. Vatteninslag kan förstärka karaktären (Berggren-Bärring & Grahn, 1995).

Allmänningen: Utgörs av en slittålig och robust miljö utan ett definitivt användningsområde. Ofta används platsen för sportsliga aktiviteter, men kan också användas för exempelvis teatrar eller demonstrationer. Allmänningen består ofta av en stor gräsplan eller en motsvarande öppen jämn yta och ska ansluta till bebyggelse samt gärna omslutas av läplantering (Ibid).

Rofylld: En miljö som upplevs som lugn, städad och rymlig utan störande ljud, nedfallna grenar och aktiviteter. Platsen främjar känslan av trygghet genom exempelvis god belysning och skydd från vind. En gräsmatta med högresta träd är ett vanligt inslag i en rofylld karaktär (Ibid).

Samvaro: En plats för möten, bara vara, se på människor eller roa sig. Caféer, blomsterutsmyckningar och plats för uppträdanden är vanliga inslag. Karaktären är en intim och centralt belägen plats för liv och rörelse (Ibid).

Vild: En miljö med stark naturprägel där vegetation till synes är fri och opåverkad samt innehåller inga anlagda spår av människan. En plats med djur, lugn, växter och gärna avskilda platser för att uppleva naturen (Ibid).

Kultur/historia: En plats som ger en upplysning om samhällets kultur och historia. Karaktären kan utgöras av både naturlika och kulturellt byggda platser. Lämningar, fontäner och statyer är vanliga detaljer. En intim plats som ger möjlighet att begrunda och fascineras (Ibid).

Viste: En tålig miljö som erbjuder och klarar av barn som leker, springer och klättrar. Permanenta lekanordningar är vanligt i anslutning till platsen. Vatten och djur är önskvärt samt kuperad mark, lekredskap, klätterträd, plats för kojbygge och rörelse är efterfrågat (Ibid).

Rymd: Ett område som ger känslan av att vara i en annan värld där man kan röra sig fritt under en längre tid utan att nå hinder eller parkens slut. En plats som utgör en helhet och är sammanhängande. Karaktären ska vara lätt att ta sig till, röra sig i, är rymlig och innesluten (Ibid).

Tabell

På kommande sida är en tabell skapad, tolkad och utformad utifrån de åtta parkkaraktärerna som är beskrivna ovan med typiska element för respektive karaktär. Tabellen är gjord för att bedöma Solbergets parkkaraktärer genom att bocka i rutor. Analysen är fördelad utifrån de fyra delarna av Solberget som Växjö kommun (2013, s.13-15) beskriver: Södra-, östra-, västra- och norra delen, se sida 20.

Tabell för analys av Solbergets parkkaraktärer

ARTRIK	Naturlikt	Rikt med växt- & djurarter	Vatteninslag	Varierad växtlighet
ALLMÄNNINGEN	Slittåligt/robust	Stor öppen plan (gräsplan)	Sportslig aktivitet, mål eller dylikt	Omsluten av läplantering
ROFYLLD	Städat/rymligt	Inga störande ljud/aktiviteter/skräp	Tryggt, skyddat, belyst, vindskydd	Gräsmatta med högre träd
SAMVARO	Centralt beläget	Mötesplatser/café/uppträdande/dylikt	Människor i rörelse/folkliv	Utsmyckning, blomsterurnor
VILD	Friväxande vegetation	Avskilda platser	Inga spår av människan	Naturlikt
KULTUR/HISTORIA	Lämning/fontän/staty	Upplýser om samhällets kultur	Gynnar begrundning & fascination	Kulturella/historiska värden
VISTE	Tålig/robust	Kuperat/vatten/klätterträd	Lekanordning i anslutning	Lösa material, lekvänligt
RYMD	Stort & långt till slutet	Känslan av att vara i en annan värld	Sammanhängande/helhet	Lättillgängligt till & i området

Västra delen

ART	●	●		●
ALL	●		●	
ROF				
SAM				
VIL	●	●		●
K/H				●
VIS	●			●
RYM				

Norra delen

ART	●	●		●
ALL	●		●	
ROF				
SAM				
VIL	●			●
K/H				
VIS	●	●		●
RYM				●

Södra delen

ART				
ALL	●	●		●
ROF	●			●
SAM				
VIL				
K/H				
VIS	●		●	
RYM				

Östra delen

ART	●	●		●
ALL	●		●	
ROF				
SAM				
VIL	●			●
K/H	●			●
VIS	●	●		●
RYM				●

JAN GEHLS METOD

Jan Gehl har i sin bok *Cities for people* (2010) tagit fram 12 kvalitetskriterier som utgår från fotgängarens perspektiv. De 12 kriterierna är fördelade mellan skydd, komfort och njutning. Kriterierna kan fungera som ett metodverktyg samt karaktärisera ett offentligt rum som är inbjudande och välfungerande. Metoden är i huvudsak gjord för att appliceras på offentliga stadsrum och inte specifikt för parkmiljöer, men trots det har en avvägningen resulterat i bedömningen att verktyget kan användas på Solberget och att det kan ge en bild av platsens kvalitet, intryck och användning.

Gehl (2010) beskriver att en plats som erbjuder bra komfort och är inbjudande för de huvudsakliga aktiviteterna ligger till grund för människornas användning av platsen. Det optimala och mest välfungerande stadsrummet uppfyller samtliga kriterier och ingen bör utelämnas. Otrygghet och osäkerhet på en plats kan dock göra övriga kriterier meningslösa, enligt honom.

Skydd: Säkerhet och trygghet är en grundförutsättning för att människor ska vilja vistas på platsen, skydd inkluderar exempelvis skydd mot trafik, buller, våld, kriminalitet, regn och vind. Är dessa kriterier inte uppfyllda kan de övriga ses som oviktiga (Gehl, 2010).

Komfort: Nästa steg för att uppnå en välfungerande plats är komfort samt att platsen bjuder in till aktivitet. Goda möjligheter att gå, stå, sitta, se, höra och prata är grundläggande för interaktion och aktivitet människor emellan (Ibid).

Njutning: För att göra platsen attraktiv är även den psykiska aspekten viktig och människans rörelse, skala och sinne bör vara i fokus. Vatten, vegetation, vyer, skala och design är några element som kan främja njutning (Ibid).

SKYDD	KOMFORT		NJUTNING
1. Skydd mot trafik och olyckor	4. Möjlighet att gå	7. Möjlighet att se	10. Skala anpassad till den mänskliga dimensionen
2. Skydd mot kriminalitet och våld	5. Möjlighet att stå/uppehålla sig	8. Möjlighet att prata/höra	11. Möjlighet att njuta av positiva klimataspekter
3. Skydd mot väder, vind, avgaser och buller	6. Möjlighet att sitta	9. Möjlighet till aktivitet	12. Estetisk kvalitet/positiva sinnesupplevelser

Tabellen är en bedömning av Solberget med Gehls (2010, s.239) 12 kvalitetskriterier som underlag.

GOD

SKAPLIG

DÅLIG

Motivering till bedömningen av kvalitetskriterierna på Solberget

1. Själva Solberget är skyddat från trafik och olyckor eftersom det inte förekommer några fordon inom parkgränsen. Dock är Kungsgatan längst parkens västra sida relativt trafikerad.

2. Större delen av parken har ingen belysning och kan upplevas ovårdad. Området blir mörkt under kvällarna och har vissa tätt bevuxna partier som hindrar sikten. Östra sidan ger intryck som parkens baksida och möter gymnasieskolans rygg.

3. Buller och avgaser är i sin helhet inget problem på Solberget. Trots att de är en höjd är bedömningen att det inte förekommer vind i större bemärkelse. Vid regn och sol finns träd som i viss mån skyddar.

4. Vissa gångar är av sämre skick, men framför allt är tillgängligheten dålig med anledning av terrängen samt ett fåtal anlagda stråk.

5. Det finns få naturliga platser i parken för att stanna upp och stå.

6. I parkområdet finns enbart ett fåtal bänkar och inga andra naturliga sittplatser.

7. Vissa partier är tätt bevuxna och belysningen är måttlig vilket försämrar möjligheten att se.

8. I och med att det är en låg nivå buller och höga ljud bedöms möjligheten att prata/höra som god.

9. Det finns inte mycket yta gjord för aktivitet, dock finns det frisbeegolf-mål och bra lekmiljöer för barn. Gräsplanens lutning är ett problem till ett flertal aktiviteter.

10. Parken är i sig anpassad för den mänskliga skalan, men flerbostadshuset är i större skala.

11. Potential finns, men eftersom det inte finns naturliga platser att sitta och uppehålla sig försvåras möjligheten.

12. Parken medför främst estetik i form av naturinslag, dock finns få platser att stanna och njuta av det.

Sammanfattning av analyser

Sammanfattningsvis från resultaten av de tre analysmetoderna som applicerats på Solberget kan konstateras att det finns flera punkter som med fördel skulle utvecklas i området. Lynchs (1995) metod visar att det finns flera gränser längst med området i form av bland annat topografi, tät vegetation och staket. Det skapar hinder in till parken och minskar tillgängligheten och möjligheten att gå, som Gehl (2010) menar är viktig för komforten. Gränser kopplat till tillgänglighet tas vidare i konceptet och förslaget. Gehl (2010) skriver även att skydd är en grundförutsättning för att människor ska vilja vistas på platsen, men på Solberget bedöms *skydd mot kriminalitet och våld* som dålig, vilket är något som bör förbättras. Även bedömningen gällande trygghet kommer behandlas vidare i arbetet. Möjligheten att gå, stå, sitta, se, aktivera sig samt njuta av väder och estetiska kvalitéer bör också ses över. Utifrån Berggren-Bärring & Grahns (1995) parkkaraktärer är parkens egenskaper och karaktär i sin helhet något diffus. Östra och norra delen har övervägande inslag av *artrik* och *viste*, västra av *artrik* och *vild*, medans södra delen i huvudsak har inslag av *allmänning*. De påstår att flera karaktärer inom ett område i vissa fall kan skapa otydlighet och vara motstridiga varandra. I det kommande förslaget berörs dock områdets karaktär främst kopplat till tydlighet av zonerna privat - offentligt.

Solbergsparken: Tydligt, Tryggt & Tillgängligt

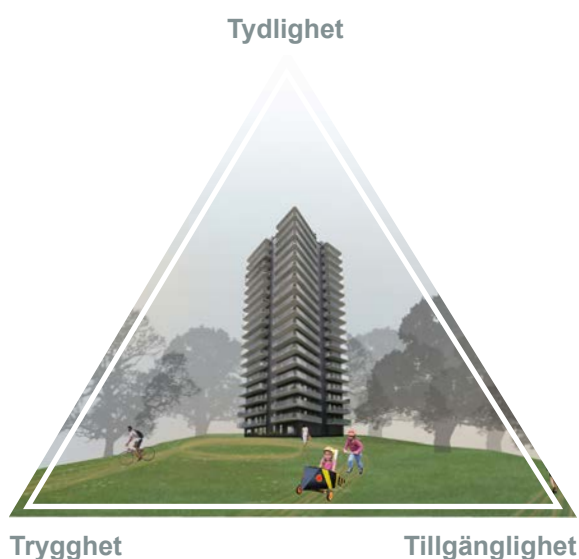
Tydligt syftar på en tydlighet av vad som är privat, semiprivat och offentligt. Trygghet och tillgänglighet är två grundpelare för utveckling av området. I och med att ett 19 våningar högt flerbostadshus för 60 hushåll har byggts på Solberget har området fått nya förutsättningar, som medför både nya fördelar och ny problematik. I detaljplanen (Växjö kommun, 2013) och i intervjun med Göran Svantesson¹ tas upplevelsen av de diffusa zonerna privat, semiprivat och offentligt upp som den största problematiken det nya flerbostadshuset fört med sig. De båda menar att gränserna mellan zonerna ska vara tydliga. Den diffusa gränsen upplevs även under platsbesök på Solberget.

Flerbostadshuset är friliggande och består av ett trapphus som omsluts av lägenheter, vilket är vad Urban Utveckling (u.å.) definierar som ett punkthus. Boverket (2008) beskriver tydligheten av privat, halvprivat, halvoffentligt och offentligt som extra viktigt runt punkthus eftersom den offentliga zonen ofta går hela vägen fram till huset. Punkthus har en liten bottenyta och saknar ofta en tillhörande gård. De lyfter att en halvprivat och halvoffentlig zon bör främjas och gränsen ska vara tydlig för att öka känslan av trygghet och trivsamhet (Ibid).

I detaljplanen är parkområdet utmarkerad som allmän platsmark (Växjö kommun, 2013) och som stadsdelspark i stadsdelen Hov (Växjö kommun, 2006), vilket tolkas som att grönområdet i huvudsak ska vara av offentlig karaktär. Mellan det privata och offentliga bör en mellanliggande zon

främjas (Boverket, 2008). Även Gehl (2011) beskriver att en övergång mellan privat och offentligt bör finnas. Han påpekar att ett litet område i anslutning till bostadshusets entré kan vara av stor betydelse.

Triangeln symboliserar att tydligheten av zonerna är områdets huvudfråga. Trygghet och tillgänglighet är grundpelare för att området ska vara välfungerande.

Trygghet och tillgänglighet är grundläggande för att människor ska vilja och kunna vistas i ett område. Flerbostadshuset medför att ett stort antal hushåll bor i området, vilket ställer högre krav på trygghet och tillgänglighet. Aspekterna är utifrån beskrivningen och analyserna bristfälliga idag. Trygghet är enligt Boverket (2008) en av de viktigaste faktorerna för att en gård ska vara trivsam och Gehl (2010) menar att skydd mot våld och kriminalitet är en grundförutsättning för att människor ska vilja vistas på en plats. Tillgängligheten på Solberget är bristande främst på grund av topografin och få vägar att välja mellan. Utöver önskemål att öka möjligheten att ta sig från olika håll, ställer Växjö kommun (2006) krav på att huvudleder i grönområden ska vara tillgängliga för alla och enligt Boverket (2008) ska bostadsgårdar vara likaså.

¹ Göran Svantesson, Växjö kommun, intervju den 19 september 2020.

Referensstudie

För att genomföra en referensstudie har flera grönområden besökts, varav nio har bedömts vara mer relevanta, se de utvalda områdena till höger. Av de nio områdena har tre valts ut för att mer grundligt beskrivas. De tre områdena - Strandskogen, Årstabergsparken och Färjenäsparken - är valda utefter relevans för den befintliga problematiken och de utvalda utvecklingsområdena på Solberget.

Strandskogen har haft komplex natur och tidigare varit otillgänglig, men erhållits med gångbryggor i skogen, utsiktsplatser mot vattnet samt dimensionerande belysning (Sveriges arkitekter, 2017).

Årstabergsparken har en brant terräng och naturliga inslag invävt mellan flerfamiljshus. Parken tillgängliggör naturmark, kuperad terräng och utsiktspunkter samt främjar lek (Sveriges arkitekter, 2019).

Färjenäsparken är högt belägen i Göteborg och har utvecklats mot att fungera som en stadspark samtidigt som fler bostäder byggs intill (Göteborg stad, 2020).

Utöver de tre platserna som beskrivs ovan har även inspirerande element valts ut från de övriga utvalda grönområdena.

Referensplatsernas placering

- ① Strandskogen, Arninge-Ullna
- ② Monteliusvägen, Stockholm
- ③ Årstabergsparken, Stockholm
- ④ Strömparken, Norrköping
- ⑤ Gamla vattentornet, Linköping
- ⑥ Trädgårdsföreningen, Linköping
- ⑦ Slottsskogen, Göteborg
- ⑧ Färjenäsparken, Göteborg
- ⑨ Ringsbergsparken, Växjö
- ⑩ Solberget, Växjö

Bild från platsbesöket i Slottsskogen i Göteborg.

STRANDSKOGEN

Strandskogen i Arninge-Ullna är ett våtmarksområde intill Ullnasjön som man kan promenera genom (Täby, u.å.) och har gestaltats av Topia Landskapsarkitekter (Topia, u.å.). Tidigare var naturen otillgänglig och komplex. Vid utvecklingen erhöles Strandskogen med gångbryggor i skogen, dimensionerande belysning samt utsiktsplatser mot vattnet (Sveriges arkitekter, 2017). I området finns även haikudikter som beskriver miljön skrivna av Tomas Tranströmer samt sittplatser som är utplacerade på bryggplatser i området (Täby, u.å.).

Grönområdet ligger i Täby kommun och blev 2017 nominerad till Sienapriset. Juryns motivering lyfte hur de genom gestaltning gjort stranden - som tidigare varit svår att nå - tillgänglig för besökare. Den befintliga Alsumpskogen har stått i fokus och gångbryggor i trä gör det möjligt att ta sig fram i skogen till vatten och utsiktsplatser. Juryn beskriver att arkitekterna med få element och poetisk känslighet möjliggjort för rika upplevelser samt tar tillvara på platsens potentialer (Arkitekten, 2017).

Gestaltningen förespråkar utvecklingen av biodiversitet och ekologiska värden samtidigt som den signalgula färgen tydliggör de mänskliga strukturerna (Sveriges arkitekter, 2016).

Baserat på platsbesöket var det tydligt vart parken började och slutade, vilket gångbryggorna och de återkommande materialen bidrog till. Det gjorde parken sammanhängande och gav området en tydlig karaktär. Gångbryggorna i den tidigare oframkomliga skogen upplevdes inspirerande sett till hur man kan arbeta med tillgänglighet och karaktär.

ÅRSTABERGSPARKEN

Årstabergsparken är belägen i södra Stockholm i området Årstadal. Projektet handlade om att göra naturmark som blivit kvar mellan byggnaderna till en bergspark och stadsdelspark. Ytorna innan projektet tagit fart beskrivs som splittrade och svåra att nå med anledning av de branta bergen. Ett behov av att stärka de ekologiska sambanden samt förbättra kopplingarna till och inom stadsdelen fanns också (Nyréns, 2020).

Årstabergsparken är gestaltad av Nyréns Arkitektkontor (Arkitekten, 2020). De har skapat den nya bergsparken som utgår från platsens förutsättningar. 2020 blev parken nominerad till Sveriges Arkitekters pris för bästa landskapsarkitektur. Gångvägar beskrivs som nyckeln för att erbjuda rekreation i parkens sluttande terräng. Av den anledningen har bekväma trappor, tillgängliga vägar, belysning, skyltning och bänkar skapats i området. Lek för både barn och vuxna främjas i parken och även andra aktiviteter och utsiktsplatser erbjuds. Att göra promenaden som ett mål i sig har varit en del av projektet, vilket de gjort genom att lekmöjligheter har skapats längs vägen. Målade stenar, genvägar, repstege, målade höjdkurvor och en rutschkana längs vägen är några exempel (Nyréns, 2020).

Vissa delar av området gallras, medan andra lämnas opåverkad. Marken förvaltas med enkla metoder för att hålla naturen fin och stockar sparas i området för bland annat lek. Området ingår i en ekologisk korridor för att gynna spridning av fåglar och träd, vilket har främjats genom bland annat utplacerade insektshotell, fågelholkar och fladdermusholkar (Ibid).

Parken är invävd mellan bebyggelsen och splittrad av en väg. Det gör förtydligandet av parkens offentliga delar betydligt svårare än parkerna i Stockholms innerstad som tydligt avgränsas av de omkringliggande gatorna. För att göra det tydligt vad som tillhör den offentliga parken har arkitekterna arbetat med gångvägssystem. Gångvägarna sträcker sig nära byggnaderna där det är möjligt och är gestaltade för att ge området en egen karaktär. Färgsättning, utrustning, vägvisning och entréer har utöver gångvägarna varit viktiga faktorer för att binda ihop och skapa en sammanhållning av de offentliga parkdelarna. Kopplingar mellan stadsdelen ska förbättras, parken ska främjas som bergspark samt platsens befintliga förutsättningar ska gynnas och utvecklas var mål för utvecklingen av området. I utvecklingen av området har de även tagit hänsyn till kommunens mål gällande eklevande arter, ekar och fåglar förankrade till barrskogar (Sveriges arkitekter, 2016).

I projektet i Årstaberg har de arbetat med bänkar, bekväma trappor, tätt nät av gångstråk, belysning, skyltar och soffor. Idén förankras i att öka tillgängligheten för lek inom skogsmarken samt öka användbarheten i området (Ibid).

Gestaltningen för att binda samman parkens offentliga delar med hjälp av återkommande färger och utrustning, bidrog till att gränserna privat, semiprivat och offentligt upplevdes tydliga i hela parken under platsbesöket, vilket var inspirerande. I en del av Årstadalsparken korsar en väg området och splittrar parken och genom en genomtänkt gestaltning binder de samman de olika delarna. I parken kunde man se från där man gick ut på ena sidan, över vägen, till en trappa med samma karaktär och med den återkommande gröna färgen på andra sidan. Siktlinjen över vägen gjorde det möjligt att uppfatta att parken fortsatte där. Arkitekternas sätt att skapa en enhetlig park, stråk, tydliga gränser och siktlinjer var inspirerande aspekter under besöket.

FÄRJENÄSPARKEN

Färjenäsparken är en högt belägen och välbesökt park längs vattnet i Göteborg. Parken erbjuder kultur och natur, har historiska inslag samt ligger i anslutning till byggnation av nya bostäder. Delar av "det första Göteborgs" finns i form av ruiner kvar i Färjenäsparken som började byggas 1603 av Karl den nionde och som fick privilegier 1607 (Göteborgs Stad, 2020).

Utveckling är en del av att skapa fler sammanhängande stråk vid vattnet och skapa oaser som tillsammans ska binda samman staden. Ett mål med detta är att öka möjligheten att mötas samt att kunna ta del av kultur och natur (Göteborgs Stad, 2020).

Färjenäsparken är gestaltad av Mareld Landskapsarkitekter (Mareld, 2020). Utveckling av parken har pågått sedan

2006 i riktning mot att bli en stadspark i staden. Detta har pågått i samma takt som byggnation av nya bostäder längst Älvstrandens norra del. Utvecklingsarbetet för en plats för aktiviteter, rekreation och evenemang har fortsatt under 2020. Arbetet har fördelats i två etapper och beräknas vara klart 2021 (Ibid). Antonson (2010) påstår att området har genomgått en upprustning som en följd av att flera människor flyttar in i området. Han påpekar även att utsikten från kullen är fantastisk.

Färjenäsparken är redan idag välbesökt och har flera typer av aktivitets- och lekytor samt promenadstråk. Bland annat finns en 1400 meter lång motionsslinga, ett uteklassrum, en fotbollsplan, en lekplats och även picknick- och utsiktsplatser (Göteborgs Stad, 2020). Belysning, gångstråk och varierad vegetation beskrivs binda samman parken (Smederöd, 2020).

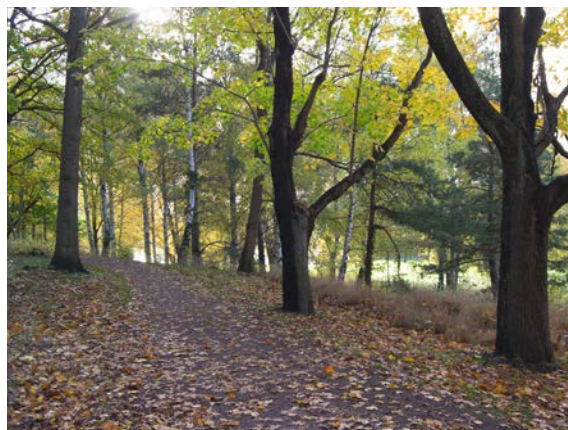
Tolkat av litteraturen påminner Färjenäsparken om Solberget i aspekterna natur, kulturhistoria och terräng. Området står även inför att fler bostäder byggs i närområdet, vilket man kan tänka sig ändrar parkens förutsättningar. Som Göteborgs Stad (2020) skriver sker utvecklingen av området i hand med byggnationen. Antonson (2010) påstår att är upprustningen en effekt av att fler

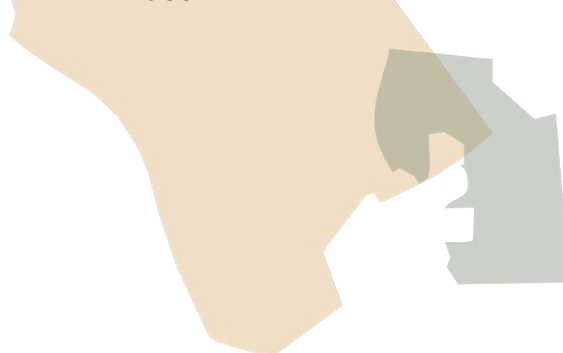
människor flyttar in i området. Utvecklingen av Färjenäsparken visar på att en utveckling i samband med att fler flyttar till området kan vara aktuell.

Parkens gränser mot bostäderna upplevdes tydliga under platsbesöket, vilket kan bero på att de ligger i utkanten av parkområdet och avskiljs av de topografiska skillnaderna och vegetation i flera riktningar. De sammanhängande gångstråken och karaktären samt naturen och den kuperade terrängen

ger en antydning till vart gränsen av den offentliga parken går mot bebyggelsen, enligt reflektioner under promenaden i Färjenäsparken. På så sätt upplevdes gränserna mellan zonerna som tydliga. Observerat under platsbesöket finns olika typer och storlekar av gångar, ett flertal grusbelagda mer naturlika gångstråk samt en asfalterad och mer tillgänglig huvudled. Trappor fanns där det var möjligt, för att

underlätta för besökarna att ta sig över berghällarna. Vegetationen var på de flesta ställen möjlig att överblicka och området är även utrustat med belysning, vilket sannolikt ökar tryggheten i parken.

INSPIRERANDE ELEMENT

Under besöken har element i de olika områdena varit intressanta. Elementen är

inspirerande för Solberget och kopplade till tydlighet av zonerna privat, semiprivat och offentligt, trygghet samt tillgänglighet.

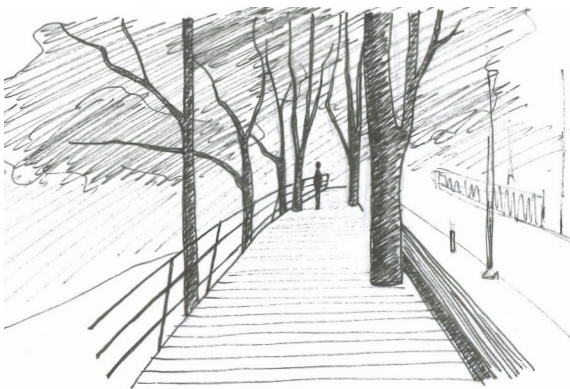
Monteliusvägens träbelagda gångparti mot berghällarna gör området och vyerna tillgängliga.

Gamla vattentornet i Linköping består idag av lägenheter. Gränserna mellan vad som är privat - offentligt är relativt tydliga, dock upplevs utemiljön offentlig i princip hela vägen fram till entrédörren.

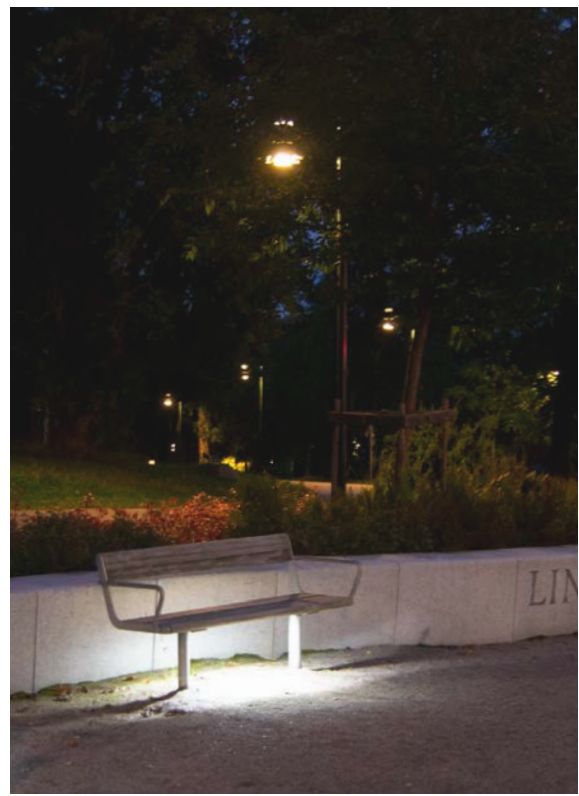
Strömparkens möte mot bostadshusen är komplex, men zonerna privat - offentligt bedöms vara tydliga. I flera fall skiljer staket eller häckar de olika zonerna åt.

Ringsbergsparken, Växjö

Ringsbergsparkens gångbana som lösning till de topografiska skillnaderna och ger en närhet till naturen.

Trädgårdsföreningen har en variation av belysning, både under bänkar, staket och vegetationen samt lyktstolpar som tillsammans ökar tryggheten i parken.

Skissprocessen

HANDSKISSER AV BEFINTLIGA PLATSEN

Längs grusgången som drar sig genom parkområdet är en bänk och soptunna utplacerade framför berghällarna som sträcker sig fram mellan den vildvuxna vegetationen och ekarna. Berget ger platsen ett spännande intryck.

I parkens östra del har ett stråk skapats av att människor har promenerat upp och ner för branten, troligtvis av anledningen att det inte finns några alternativa vägar i östra delen. Stråket är idag brant och lerigt.

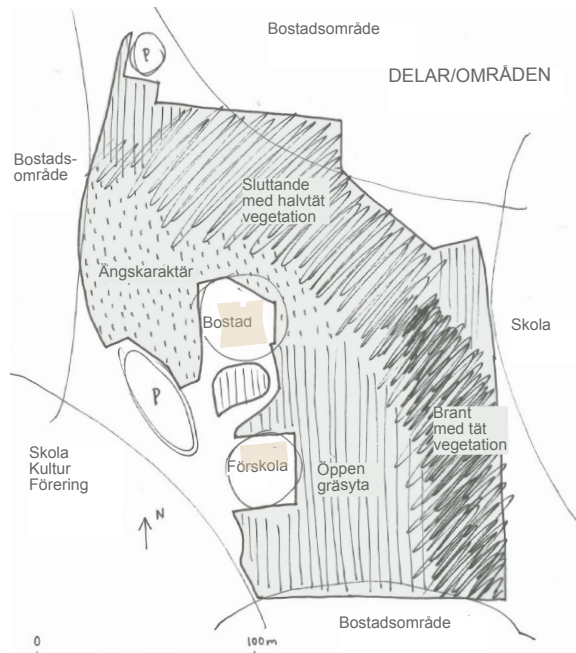
Skissen till vänster visar området kring flerbostadshuset idag som är omslutet av klippt gräs. I parkområdets västra sluttningen sträcker sig en karaktärsfull ek som är illustrerad till höger och ger en unik silhuett.

Framför entrén finns en semiprivat zon med planteringar, belysning och en bänk. Balkongerna och den privata uteplatsen kommer väldigt nära lokalgatan och bidrar till den otydliga gränsen mellan zonerna.

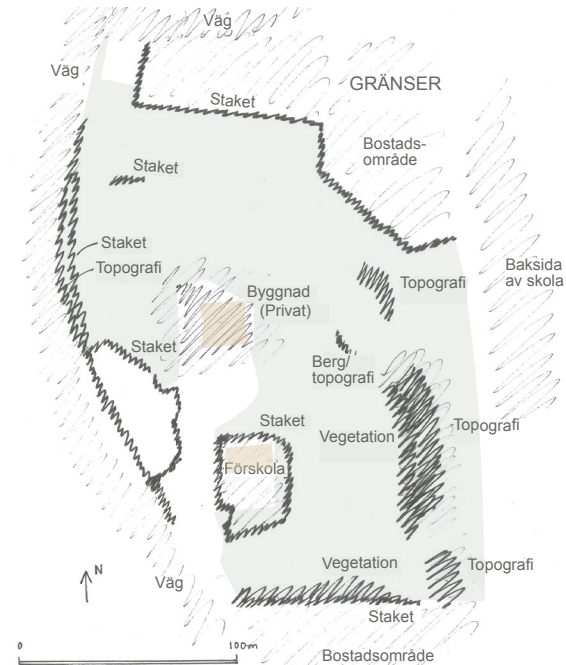
ANALYSSKISSER FRÅN PLATSBESÖK

Områden/delar

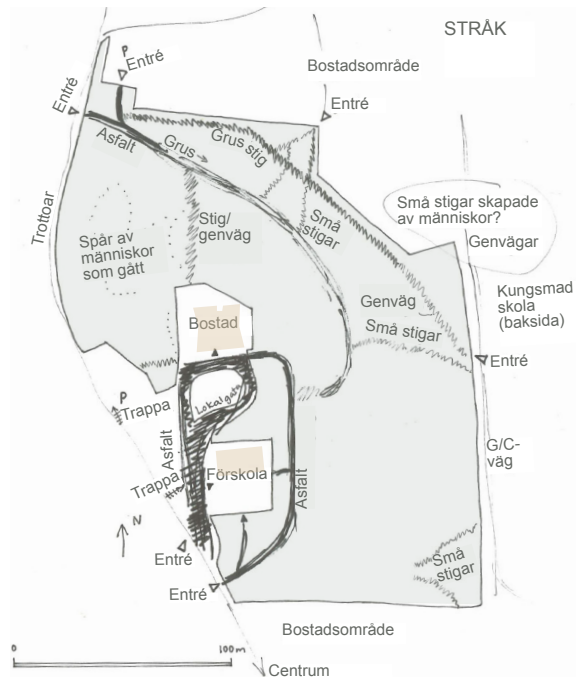
Olika karaktärer finns i parken samt olika typer av områden omsluter Solberget, i form av skolområde, bostadsområde samt kultur-/föreningsområde.

Gränser

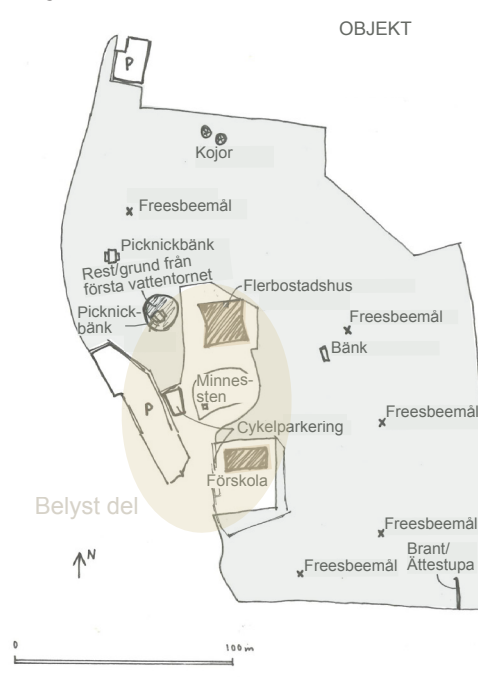
Upplevda gränser i området som främst är skapade av topografiska skillnader, tät vegetation eller staket.

Stråk

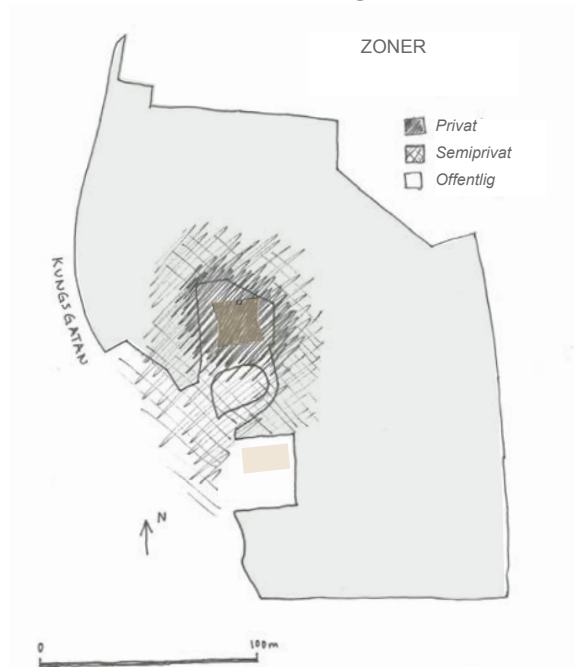
Befintliga stråk i området varierar från anlagda asfaltergångar till stigar skapade av människan. Ett flertal stigar och genvägar finns i området.

Objekt

Objekt finns i form av byggnader, rester, frisbeegolfmål, bänkar ect. Belysning finns enbart framför flerbostadshuset entré och vidare mot vägen.

Privat/semiprivat/offentligt

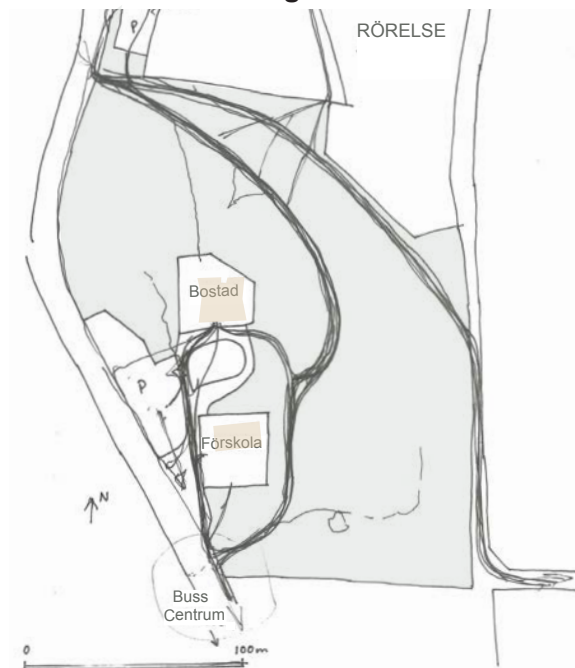
Zonerna privat, semiprivat och offentligt upplevs otydliga i parken. Utifrån bedömningar på plats är det endast tre zoner som är relevanta att eftersträva.

Vegetation

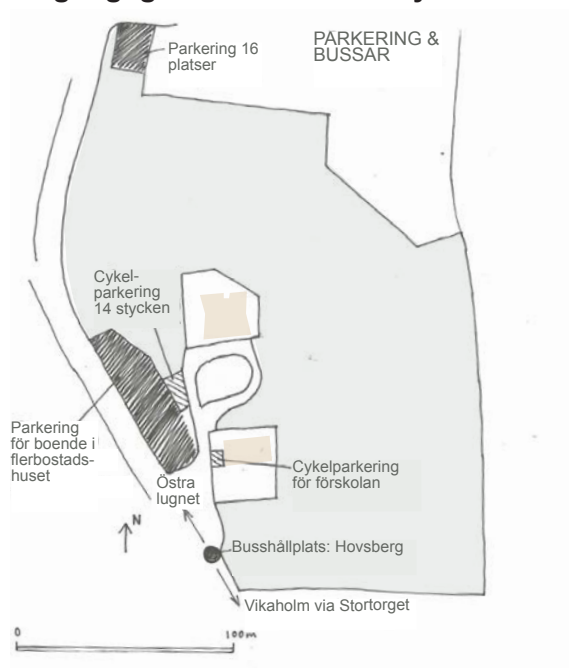
Vegetationen i parkens norra och östra del är tätare medans södra och västra delen är mer öppna med gräsyta respektive ängsmark.

Rörelser/användning

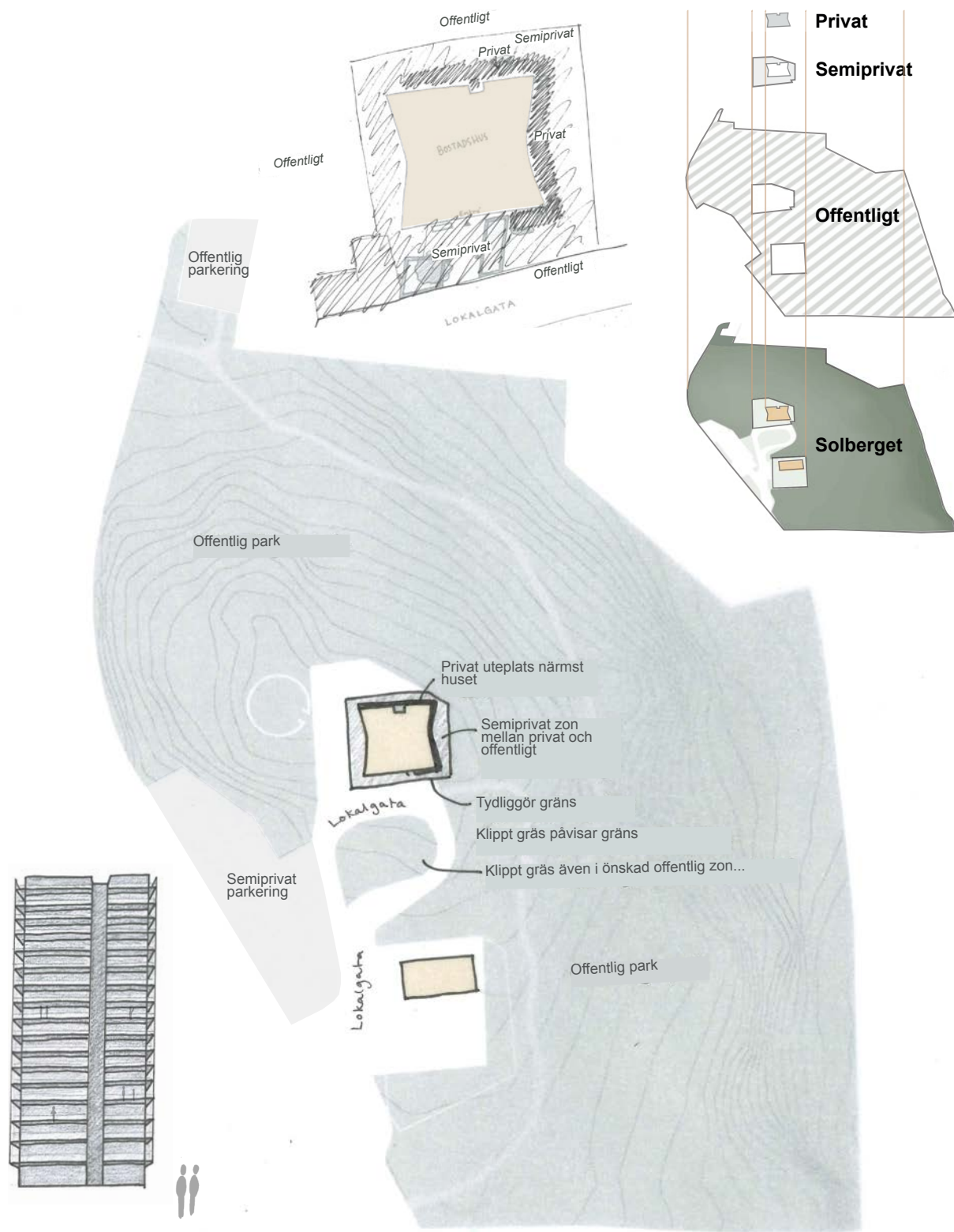
Användningen av området har analyserats utifrån platsbesök och ovan visas hur rörelsemönstret har sett ut. Främst används området som passage, för promenad med hund och för att besöka byggnaderna.

Tillgänglighet med bil/buss/cykel

En allmän parkering med 16 platser samt en parkering för de boende finns i området. 14 cykelparkeringar finns i anslutning till flerbostads-huset och även ett antal inom förskolans område. Busshållplats finns längs områdets västra sida.

SKISSER AV EVENTUELL UTVECKLING

Området närmast flerbostadshuset planeras fortsätta vara privat med privata uteplatser med inramande av häck likt idag. Mellan den privata och den offentliga zonen bör en tydligare semiprivat zon finnas. Förtydligandet av zonen kan exempelvis göras med hjälp av markörer samt genom att skapa en mer sammanhängande park.

En markering mellan den semiprivata och offentliga zonen utgörs av en höjdskillnad med stenar och vegetation i Årstabergsparken.

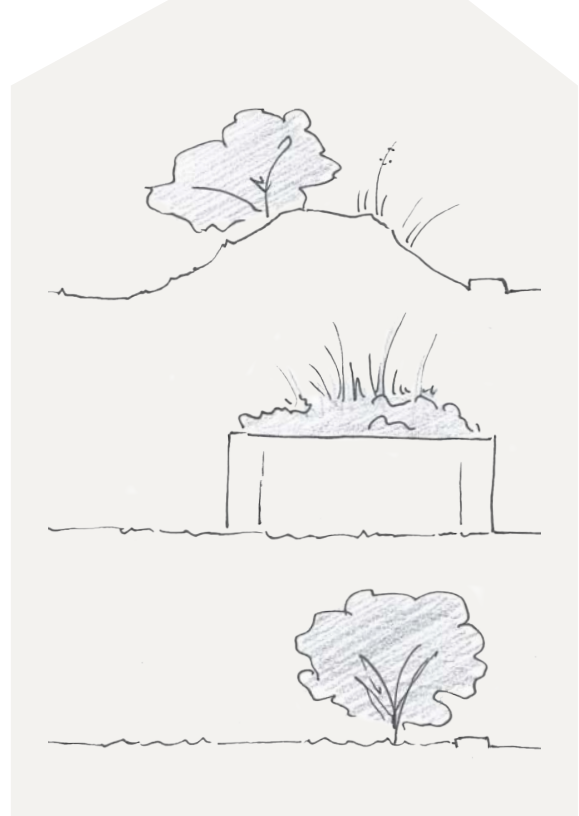
Återkommande material, karaktäristisk färg och tydliga stråk gör Strandskogen sammanhängande.

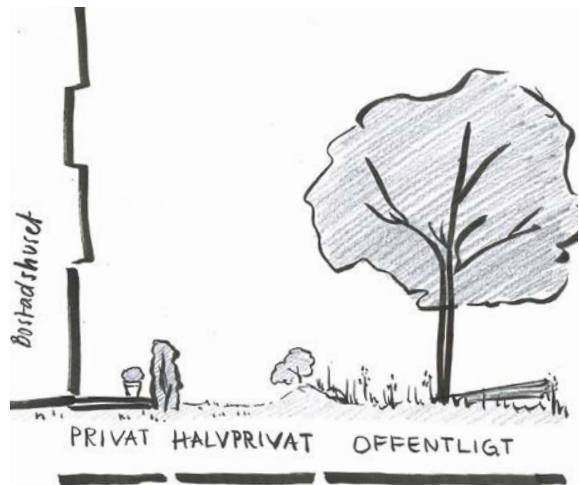
Siktlinjer som tydligt kopplar samman parken trots att en väg korsar parkområdet i Årstadal.

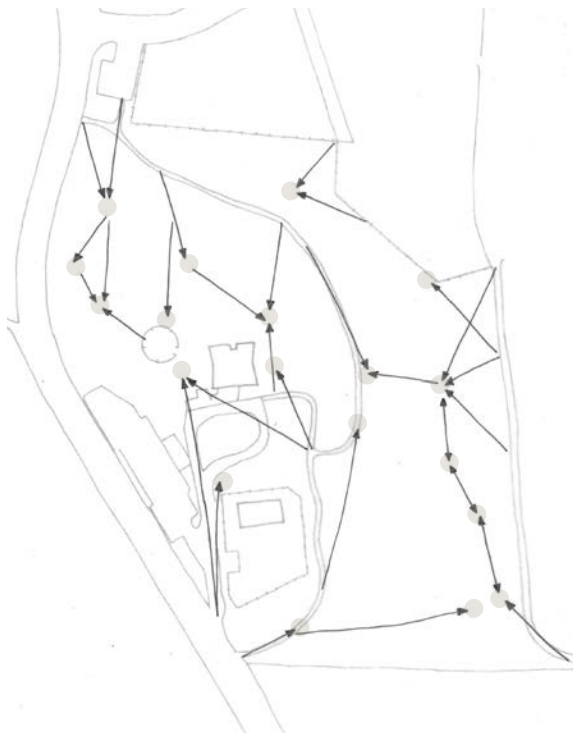
Planteringen tydliggör den semiprivata zonen och är en kontrast till den offentliga karaktären.

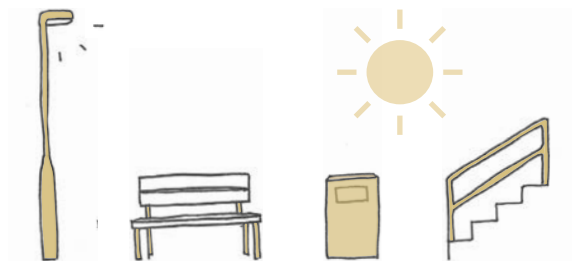
Sektionerna ovan hur gränsen mellan de olika zonerna kan markeras på relativt diskreta sätt.

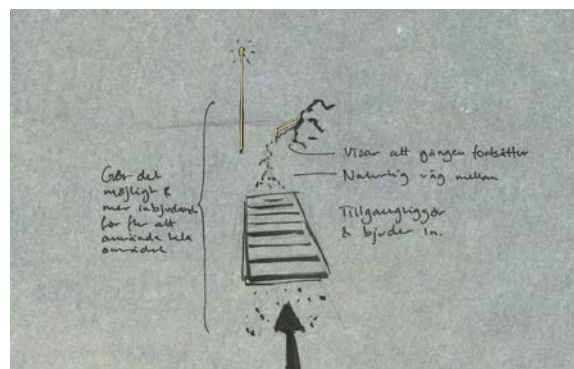
Sektionen ovan visar hur gränserna kan tydliggöras utan att skapa hinder. Olika karaktärer i de tre zonerna med hjälp av ex. vegetation, mer/mindre vildvuxet och material kan också bidra till tydligare zoner.

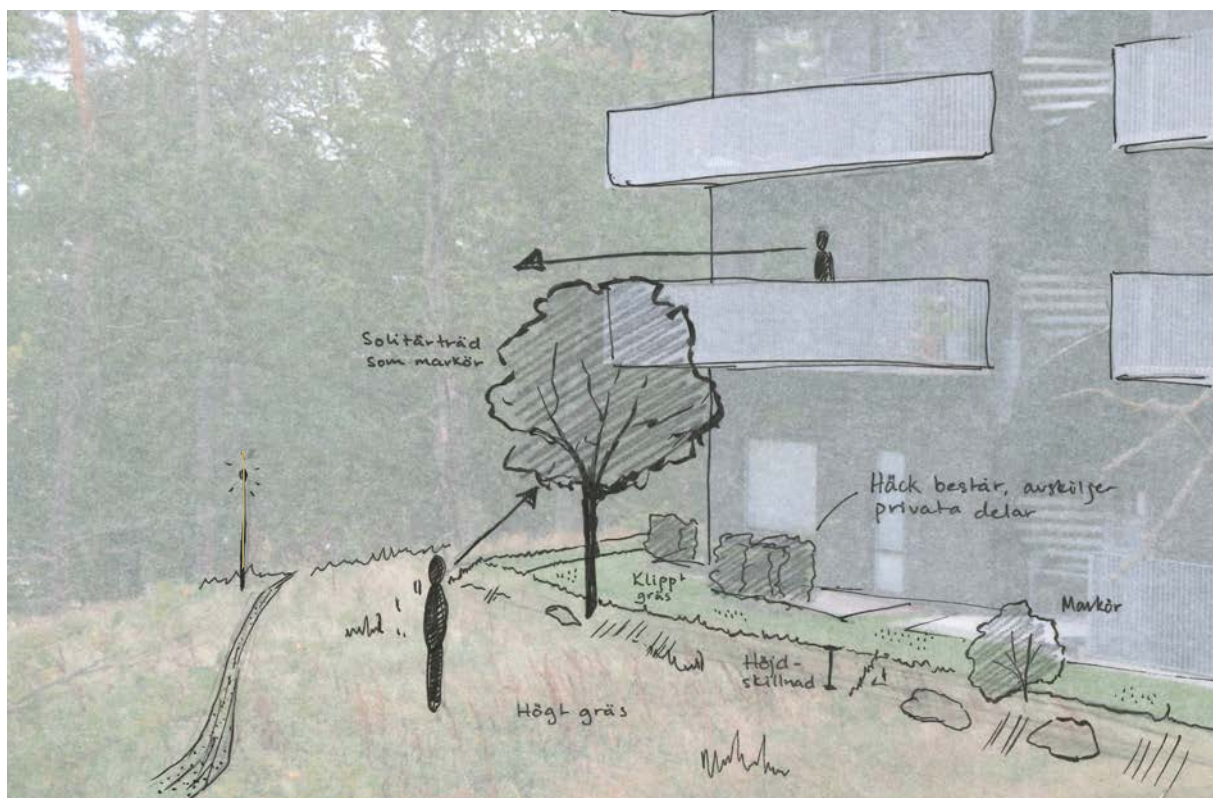
Planerade siktlinjer mot karaktäristiska element kan bjuda in, binda samman parken samt tydliggör den offentliga zonen. Genom att se elementen längre fram kan man ana att den offentliga parken fortsätter.

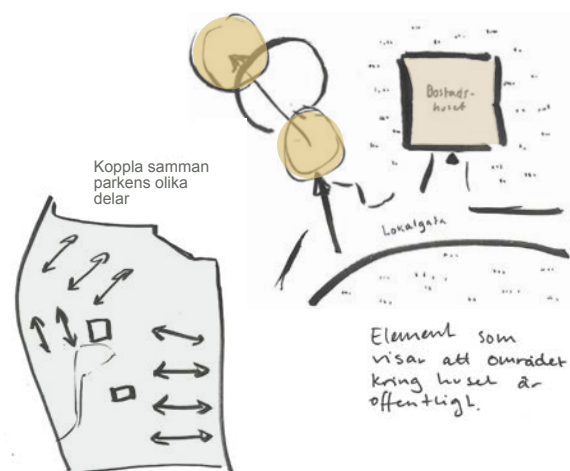
Aterkommande färg och material i den offentliga zonen för att binda samman och skapa en unik karaktär. Element som syns på avstånd kan påvisa att området fortsätter som offentligt. Färg inspirerad av områdets namn/historia, ex. solens färg.

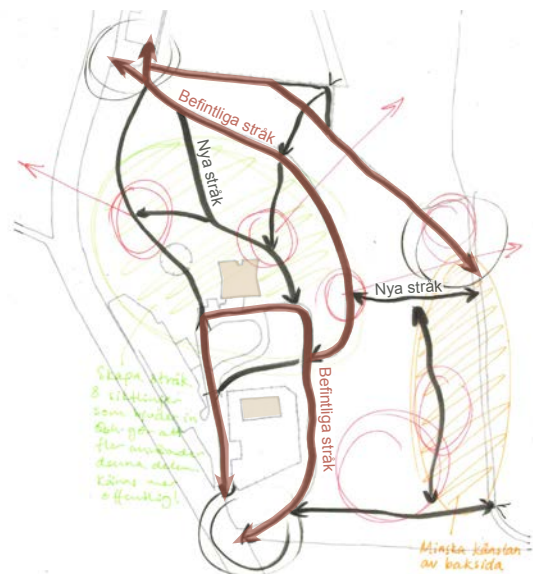
Trappor och andra element som skymtar kan bjuda in, väcka intresse och antyda till att man får gå där.

Befintliga häckar är en gräns mellan privat och semiprivat. För att förtydliga den semiprivata zonen kan en höjdskillnad och markörer bidra utan att vara hinder. Träd kan minska sikten till balkongerna och öka upplevt avstånd.

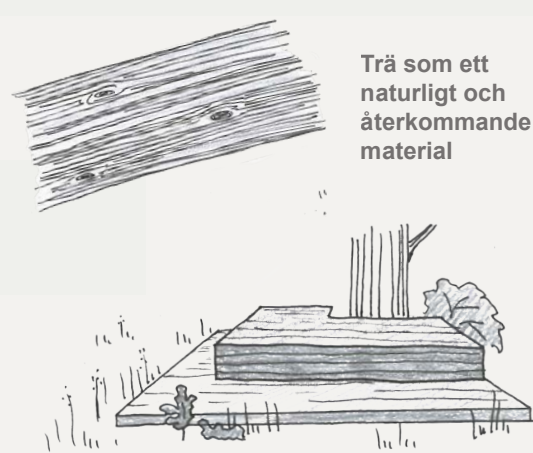
De olika delarna ska bindas samman, vilket kan göras genom återkommande karaktäristiska element.

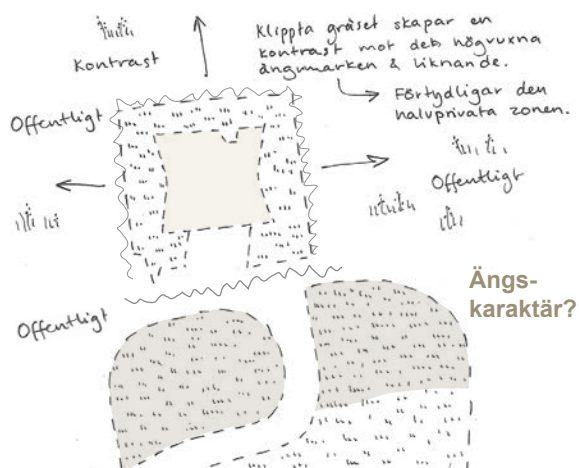
Utveckling av stråk skapar en sammanhängande park, vilket i sin tur kan stärka offentligheten av den.

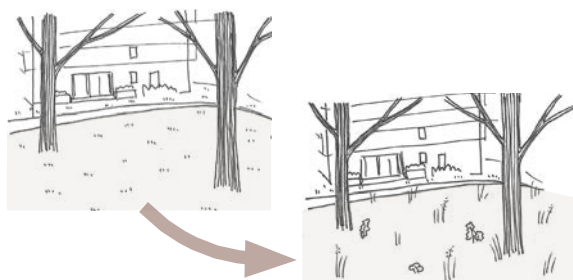
Skisserna ovan visar hur stråk tillgängliggör parken och binder samman med återkommande material.

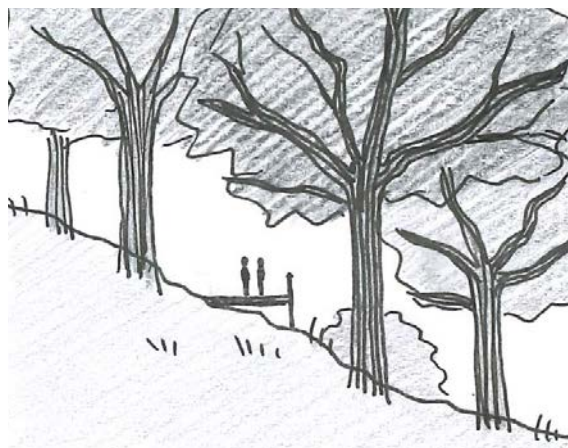
Skisserna ovan visar hur trä som återkommande material kan binda samman den offentliga parken.

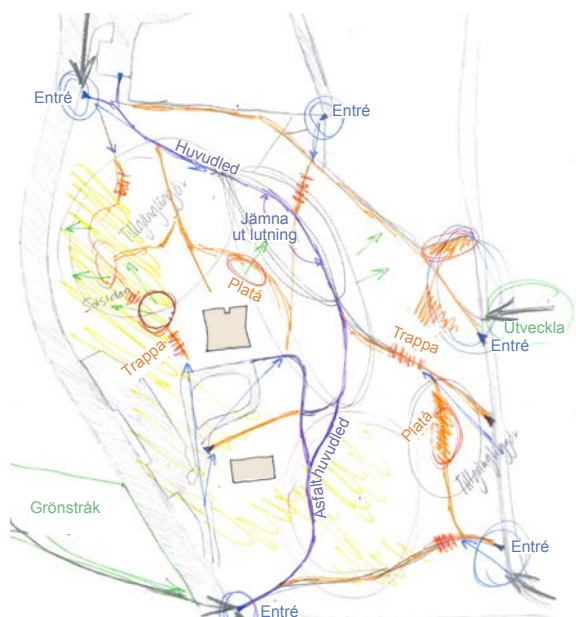
Idag fortsätter den klippta gräsmattan åt söder i den offentliga zonen, vilket gör gränsen diffus och kan uppfattas som att den semprivata zonen fortsätter. Den utmarkerade ytan i skissen ovan bör vara mer lik den övriga offentliga karaktären, se skissen nedan.

För att tydliggöra zonerna kan den klippta gräsmattan utvecklas och få en karaktär som påminner mer om det offentliga områdets mer vildvuxna karaktär.

Vyerna ovan är idéer gällande tillgänglighet, belysning och bevarande av den naturlika karaktären.

Skisser illustrerar tankarna i ett relativt tidigt skede gällande entréer, huvudled, stråk, trappor, platåer/träbryggor och vyer.

Skissen visar eventuella stråk med potentiella mötesplatser som finns i området, som kan utvecklas baserat på vyer, knutpunkter och läge.

Grovskiss av Solbergsparken

Skissen visar utveckling av stråk, karaktärer, vall, trappor och liknande i grova drag. Skissen är en del i processen mellan ett flertal grovskisser och den slutgiltiga illustrationsplan över området.

Solbergsparken: Tydligt, Tryggt & Tillgängligt

För att utveckla och anpassa området till de nya förutsättningarna har åtta verktyg varit grundläggande, se nedan. De har bidragit till att tydliggöra zonerna privat, semiprivat och offentligt. Dels för att tydliggöra gränserna samt även för att skapa en sammanhängande och inbjudande miljö

som tillåter besökare att röra sig närmare flerbostadshuset. Verktygen har använts i hand med varandra och i kombination med utvecklingen av trygghet och tillgänglighet. Samtliga åtgärder har gjorts för minsta möjliga påverkan på de viktiga natur- och kulturvärdena som finns på platsen idag.

Perspektiv 1

Verktygen

Åtta verktyg har tagits fram för att tydliggöra zonerna och samtidigt utveckla tryggheten och tillgängligheten på platsen. De fyra första verktygen är kopplade till vad som ska uppnås och de fyra sista till hur det ska åstadkommas. Nedan följer en beskrivning av respektive verktyg.

Siktlinjer: Siktlinjer mot karaktäristiska material, element eller konstruktioner som bjuder in och tydliggör att den offentliga parken fortsätter längre fram.

Sammanhängande: En sammanhängande park skapar en kontrast till den semiprivata och privata zonen. Genom stråk, vegetation och återkommande material blir den offentliga parken mer påtaglig.

Karaktärer: Genom att stärka karaktären av grönområdet och även den semiprivata och privata zonen tydliggörs gränserna.

Gränser: Gränser innebär inte hinder utan kan skapas av små höjdskillnader och markörer för att tydliggöra övergången mellan zonerna.

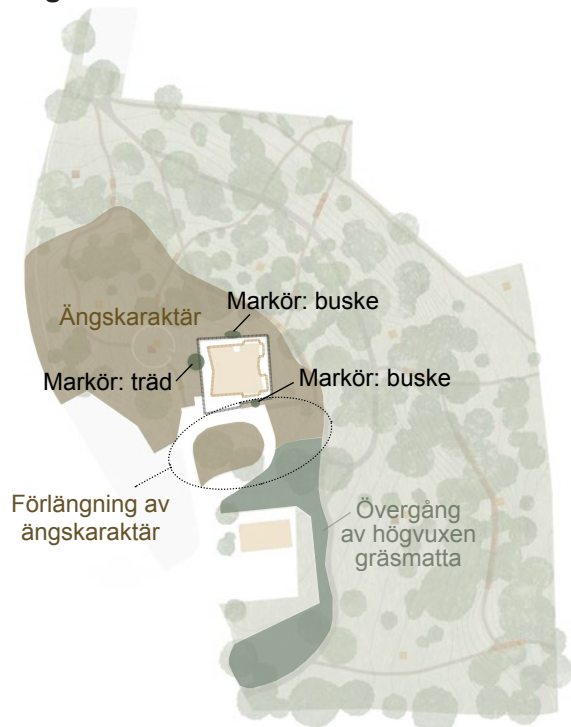
Stråk: Stråk i området är bidragande för att skapa en mer sammanhängande park och visar att det är planerat för att besökare ska gå exempelvis närmare byggnaden. Utveckling av stråk är även gynnsamt för en ökad tillgänglighet.

Material: Återkommande material verkar för att skapa en sammanhängande och karaktäristisk park. Belysning och konstruktioner är exempel på vart material eller en färg kan återkomma. Kan man ana karaktäristiska inslag längre fram med hjälp av planerade siktlinjer, kan man antyda att parken fortsätter där. Belysning bidrar även till en ökad känsla av tryggt och tillgängligt.

Markörer: Markörer i form av ett solitärträd, buske, pollare eller sten i anslutning till zonens kant kan vara bidragande för att markera vart gränsen går.

Vegetation: Vegetation kan användas för att förtydliga zonernas karaktärer och även som markörer i anslutning till gränserna. Genom klippt gräs i den semiprivata zonen och en mer vild natur i den offentliga blir övergången mer självklar.

Vegetation: Karaktärer & markörer

Ängskaraktären kommer förlängas söder om flerbostadshuset för att skilja den semiprivata zonen åt. Markörer kommer placeras ut och förtydliga gränsen. I övrigt förespråkas de befintliga karaktärerna.

Konstruktioner & möblering

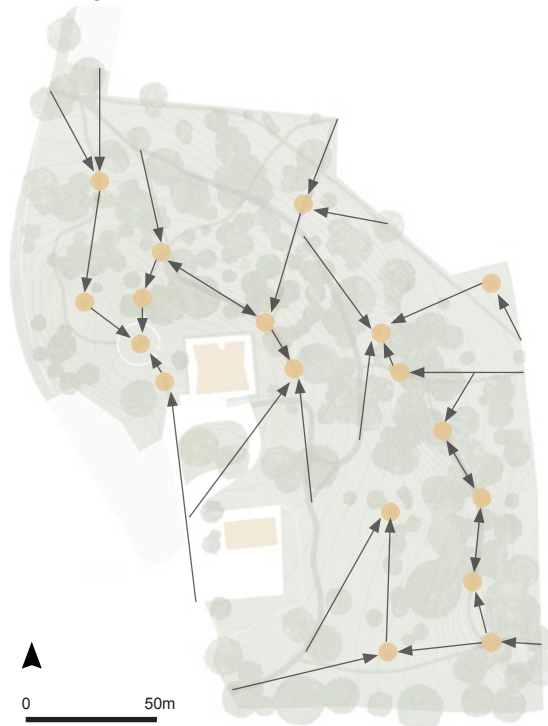
Trä som material och en solgul färg kommer vara återkommande i bland annat sittkonstruktioner, trappor och träbryggor. Utöver det kommer typiska bänkar och lyktstolpar placeras ut.

Huvudled & sammanhängande stråk

En del av huvudleden ska förbättras med asfalt och planas ut. Nya mindre stråk kommer skapas för att tillgängliggöra och binda samman övriga parken.

Siktlinjer mot karaktäristiska element

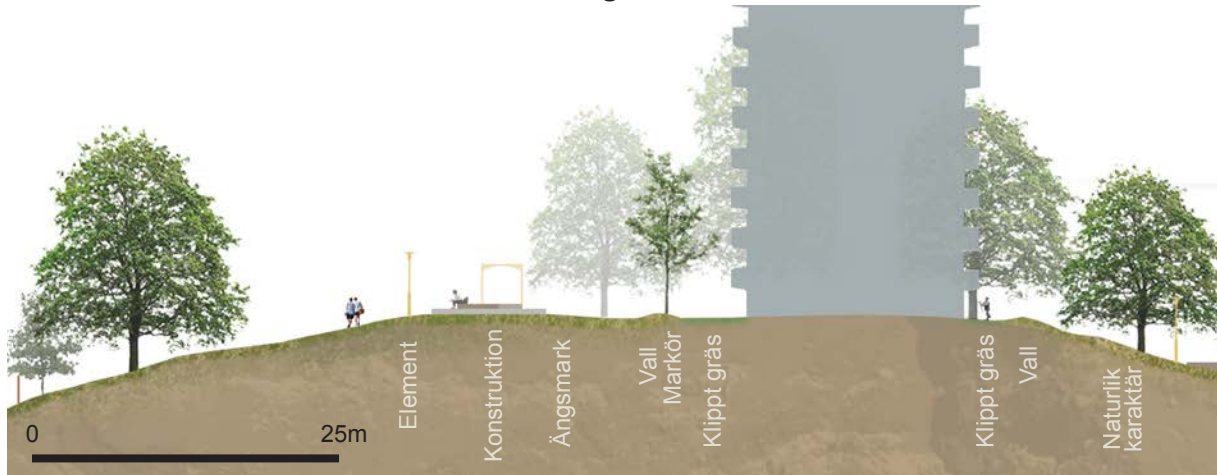
Siktlinjer mot karaktäristiska inslag från entréer och huvudleden kommer leda in besökarna och påvisa att den offentliga parken fortsätter.

Illustrationsplan för Solbergsparken

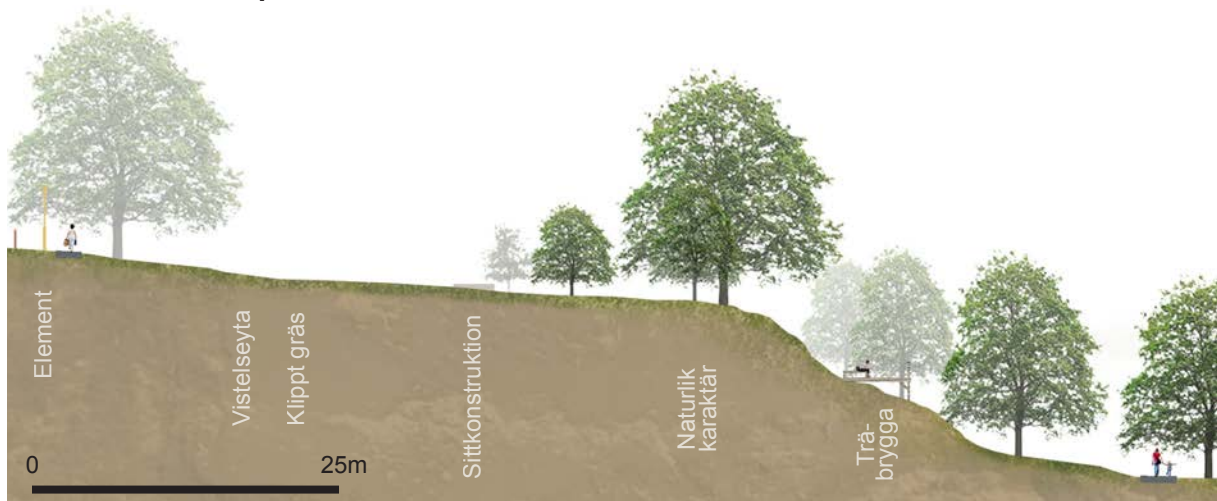

Illustrationsplanen ovan visar den föreslagna utvecklingen av Solbergsparken. Sammanhängande stråk, återkommande material, vegetation som skapar markörer och tydligare karaktärer samt siktlinjer och gränser är tillsammans grundläggande för att binda samman och förtydliga parken. I parken finns bland annat karaktäristiska sittkonstruktioner som ett återkommande element. Trappor och träbryggor bidrar också till att binda ihop parken.

Sektion A-A: Flerbostadshuset & västra ängsmarken

Sektion B-B: Gräsplanen i söder & östra branten

Höjdskillnaderna i sektionerna är baserade på höjdkurvor och är därmed inte exakta. Sektionerna skildrar utvecklingen av parken i de olika delarna och i förhållande till den komplexa topografien.

Ett karaktäristiskt element i Solbergsparken

Konstruktionen ovan är ett återkommande karaktäristiskt element i parken som består av en träbas och en solgul ställning. Mönster i taket har skapats inspirerat av olika arter som noterats i parken och i solljus avbildas mönstret som en skugga på marken. Träbasen kan se olika ut beroende på plats och önskad användning, se ovan.

Under vintertid kan sittkonstruktionen användas vid fikapaus från pulkaåkandet eller för föräldrar när barnen leker i snön, medans den under sommartid kan användas för att exempelvis ligga i solen och läsa en bok.

Huvudleden kommer jämnas ut och asfalteras för att vara tillgänglig för alla. Sittkonstruktionen kommer synas på håll och är ett karaktäristiskt element i parken som även ger besökarna möjlighet att sätta sig och titta ut över vyn.

Tydlighet: Privat - offentligt

Tydligare karaktärer, siktlinjer som bjuder in till det offentliga grönområdet, en sammanhängande park samt något mer markerade gränser där zonerna möts, kommer bidra till att stommen stämmer bättre överens med det önskade målet för Solberget som framgår till höger.

Privat: Lägenheterna och uteplatserna/balkongerna i anslutning till byggnaden önskas upplevas som helt privata för de boende. Balkongerna och uteplatserna kommer behållas som de är i dagsläget.

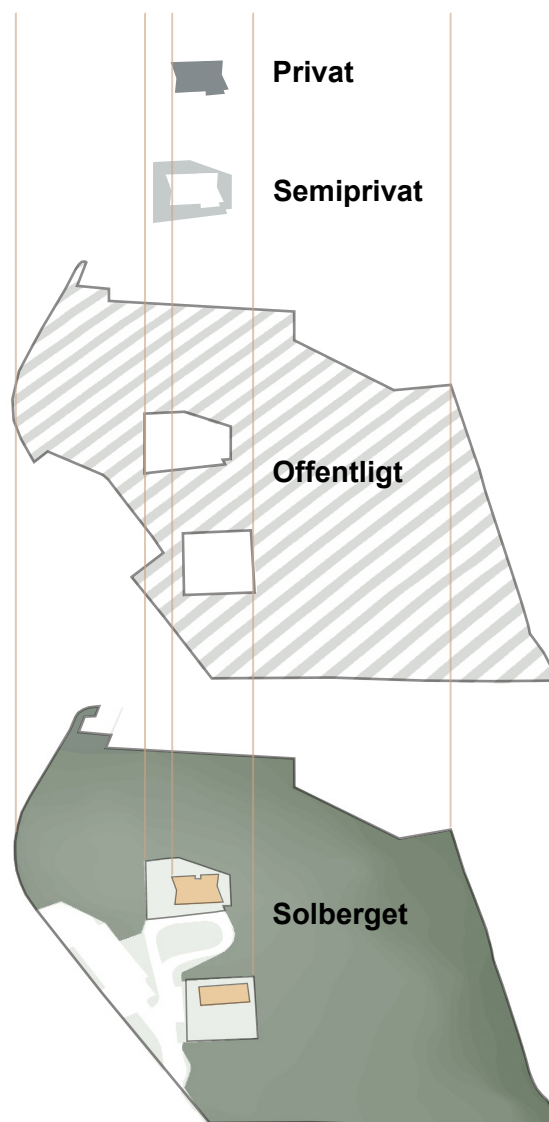
Semiprivat: Zonen närmast byggnaden kommer vara en semiprivat zon där grannar kan mötas och de boende i huset kan ta en paus utanför entrén. I sin helhet kommer den befintliga utformningen kvarstå, men gränsen mot den offentliga zonen kommer göras något tydligare genom en låg vall samt markörer som stenblock, solitära träd och ett antal mindre buskar längs vallen.

Offentligt: Grönområdet kommer vara av offentlig karaktär likt idag. Zonen kommer tydliggöras med hjälp av vegetation, markörer, material och stråk som kommer bidra till en sammanhängande park med en tydlig karaktär, siktlinjer och en tydligare gräns mot den semiprivata zonen. Upprustningen kommer även göra parken mer attraktiv för de boende i området.

Trygghet

Den upplevda tryggheten i parken kommer öka med hjälp av bättre stråk, belysning, mer planerad och upprustad park samt tydliga zoner med tydliga karaktärer. Den östra delen av parken kommer bli mer inbjudande och en utveckling av stråk till parken föreslås. Vegetationen längs huvudstråken och kring flerbostadshuset kommer behållas relativt öppet för att ge möjlighet att överblicka området.

Tillgänglighet

Asfaltering och utjämning av huvudleden föreslås för att göra området tillgängligt för alla. Andra delar som är svåra att nå kommer göras mer tillgängliga med hjälp av trappor, inbjudande stråk samt träbryggor. Sittplatser och belysning är också inslag som gynnar tillgängligheten och bekvämligheten. Stråk, material och siktlinjer kommer även vara bidragande genom att påvisa att det är tänkt att gå där.

Perspektiv 4

Kring flerbostadshuset placeras en 30-50 cm hög vall som markerar gränsen mellan zonerna. Vallen är beklädd med högre gräs som återkopplar till den offentliga karaktären och längst med finns ett antal markörer.

Perspektiv 1

Perspektivet visar en träbrygga som gör naturen på Solberget tillgänglig. Materialet och färgen binder samman den offentliga parken och genom att kunna skymta trappan av samma karaktär längre bort kan man ana att parken fortsätter vidare mot flerbostadshuset. Detta utan att skada befintliga kulturvärden, flora och fauna.

DISKUSSION

RESULTATET

Resultatet innefattar i stort sett hela arbetsprocessen, där förslaget kan ses som en slutgiltig produkt av den. Syftet var att ta fram gestaltningsidéer för Solberget som hanterar den aktuella problematiken kopplat till zonerna privat, semiprivat och offentligt samt hanterar aspekterna trygghet och tillgänglighet. Jag anser att syftet har uppnåtts då gestaltningsförslaget som tagits fram är en alternativ gestaltningsidé för området.

Att arbeta med Solberget som ett konkret exempel har varit relevant för att avgränsa den komplexa problematiken gällande zonerna privat, semiprivat och offentligt samt även trygghet och tillgänglighet. Arbetet är i huvudsak platsspecifikt och anpassat efter det utvalda området. Frågan gällande zonerna, trygghet och tillgänglighet mer generellt vore i flera aspekter intressant att titta vidare på. Gestaltningsförslaget för Solberget är en alternativ idé på hur man kan arbeta med att tydliggöra zonerna samt förbättra tryggheten och tillgängligheten, vilket även kan vara spännande som en del i ett större sammanhang. Boverket (2008) beskriver att tydliggörandet av zonerna är viktigt vid punkthus, eftersom de ofta saknar den semiprivata zonen. Flerbostadshus som är utformade som punkthus saknar ofta en gård och den offentliga zonen fortsätter ofta hela vägen till huset, menar de. På Solberget saknas en bostadsgård, men i dagsläget upplevs området intill snarare som semiprivat än offentligt, vilket har skapat behovet av att gestalta en tydligare och mer enhetlig offentlig park. På så sätt ges det plats åt besökarna snarare än för de boende. Ett mindre semiprivat område i anslutning till byggnaden kvarstår, vilket Gehl (2011) skriver kan ha stor betydelse.

Problematiken gällande zonerna på Solberget är inte grundat i hur mycket grönyta de boende respektive besökarna ska få tillgång till, utan i att gränsen ska vara tydlig. Den svävande gränsen kan

bidra till att varken boende eller besökare vill använda de diffusa mellanytorna. På så sätt menar Jacobs (2000) att ingenmansland kan skapas.

En avvägning gällande vilka zoner som är relevanta på Solberget har varit nödvändig. Frågan har varit om det är relevant med en alternativt två övergångszoner. Boverket (2008) talar om två mellanzoner, den halvprivata och den halvoffentliga. De nämner att punkthus ofta saknar de två zonerna, men att det bör eftersträvas. Gehl (2011) skriver däremot bara om en zon mellan det privata och offentliga och använder begreppet semiprivat för att beskriva den. När Växjö kommun (2013) och Göran Svantesson¹ tar upp problematiken är det enbart en övergångszon det talas om på Solberget. Utifrån det i hand med bedömningar under platsbesöken tog jag beslutet att enbart en övergående zon var relevant att eftersträva i detta fallet. Den halvprivata och den halvoffentliga zonen som Boverket (2008) beskriver har av den anledningen slagits samman till en semiprivat zon.

Till viss del finns litteratur kopplat till zonerna privat - offentligt, men en mer ingående studie gällande hur zonerna påverkar människans beteende och upplevelse samt mer konkret hur den fysiska utformningen kan anpassas till det vore intressant att studera vidare kring. En vidare undersökning gällande hur zonerna bör formas kring olika typer av bostadshus samt fler platsspecifika exempel där frågan varit aktuell kan också vara av värde.

Boverket (2008) menar att ett önskat mål ska tas fram för vilka delar som ska upplevas mer eller mindre privata, för att sedan skapa en stomme som med hjälp av den fysiska utformningen stämmer överens med det önskade målet. Jag tror det är viktigt att ha ett bestämt mål att sträva efter för att kunna skapa en tydlig verklighet.

¹ Göran Svantesson, Växjö kommun, intervju den 19 september 2020.

Hur zonerna ska tydliggöras utan att skapa fysiska hinder genom exempelvis staket eller häckar gör det troligtvis ännu viktigare att ha en klar bild av målet innan den fysiska utformningen börjar formuleras. Gehl (2011) påpekar att kontakten mellan delarna inte ska förhindras och Växjö kommun (2013) beskriver fysiska eller visuella hinder som olämpligt. Litteraturstudien och referensstudien i kombination med erfarenheter från fem år på landskapsarkitektprogrammet har varit bidragande för att ta fram ett förslag som förtydligar zonerna utan att skapa några hinder däremellan.

Byggnationen av flerbostadshuset och utveckling av utemiljön mellan byggnaden och Kungsgatan har utformats i samma skede. Utformningen har en egen karaktär, vilket kan bidra till att zonerna upplevs diffusa redan från gatan. Det gör även förslaget för grönområdet mer komplext i förhållande till zonerna. Det väcker tanken att det möjligtvis hade varit lättare att skapa tydligare zoner om utvecklingen av grönområdet börjat diskuteras i ett tidigare skede av processen och i hand med planeringen av flerbostadshuset.

Problematiken gällande privat, semiprivat och offentligt är ett aktuellt ämne i förhållande till Solbergets nya roll med ett flerbostadshus. För att det ska vara relevant och viktigt att arbeta vidare med ämnet gjordes bedömningen att tryggheten och tillgängligheten var grundförutsättningar för att människor både ska kunna och vilja använda området. Tydlighet, trygghet och tillgänglighet sammanfattar vad som har varit grunden för konceptet och förslaget för området. Det har även varit en relevant avgränsning för Solberget kopplat till de nya förhållandena och till storleken på arbetet. Andra aspekter såsom natur- och kulturvärden, parkkaraktärer och parkens roll som stadsdelspark hade varit ytterligare ämnen som vore intressanta att utveckla vidare på Solberget om mer tid funnits.

Vad trygghet innebär är svårt att bedömma eftersom upplevelsen är individuell. Olika människor upplever olika typer av miljöer mer eller mindre trygga. Boverket (2008) skriver generellt kring trygghet och menar att möjligheten att överblicka området, alternativa vägar och belysning är bidragande för trygghetsupplevelsen. De tar även upp att ett område som känns vårdat samt har en tydlighet gällande zoner och stråk bidrar till trygghetskänslan. Samtliga aspekter som de tar upp har tagits hänsyn till i utvecklingen av området bortsett från punkten *Inbrottsskydd* som tas upp i 'Bo Tryggt 05' (Boverket, 2008, s.28-29) då det bedömts vara orelevant i Solbergsparken. Boverket (2008) ger en övergripande bild av vad som kan göra ett område tryggt och hur Solberget kan utvecklas i den aspekten, dock hade en djupare forskning av trygghet i parkmiljöer kunnat vara av värde. En undersökning av vad som gör Solberget otryggt och om känslan är grundad i något hade också varit intressant att kolla vidare på.

Tillgänglighet är något som Växjö kommun (2006) eftersträvar i stadens alla natur- och grönområden. Huvudleden ska vara tillgänglig för alla och lättavlägsnade hinder ska tas bort, skriver de. Boverket (2008) lyfter att gårdar ska vara tillgängliga. Flerbostadshuset på Solberget har ingen gård och gångvägen från Kungsgatan till flerbostadshuset kan utifrån platsbesök bedömas som tillgänglig. Dock är en ambition att de bosatta i området ska ha möjlighet att nyttja parken tillsammans med besökarna.

Upplevelsen av tillgänglighet kan troligtvis vara individuell, likt känslan av trygghet. En reflektion som kan diskuteras vidare är den upplevda tillgängligheten och vilka mentala hinder som kan finnas, exempelvis känslan av att det inte är tänkt att gå där eller oron av att tränga sig in i "fel" zon. Som Jacobs (2000) nämner finns en risk att ingenmansland skapas med otidlighet och diffusa övergångszoner.

Åtgärderna för att skapa en tydlig, trygg respektive tillgänglig park går i flera aspekter ihop med varandra. Tydliga gångstråk i bra skick är grundläggande för tillgängligheten samtidigt som det medverkar till ett vårdat intryck, vilket i sin tur kan öka trygghetskänslan i parken. Sammanhängande stråk gynnar både den enhetliga karaktären och att flera delar blir mer tillgängliga. Belysningen ökar trygghetskänslan i hand med att det ökar möjligheten att se vart man kan gå. Ett ytterligare exempel är att tydliggörandet av zonerna privat - offentligt även bidrar till känslan av trygghet och möjligtvis även tillgängligheten då människor känner sig mer bekväma att röra sig i fler delar. Åtgärderna kan på fler sätt kombineras i den fysiska utformningen, exempelvis genom att använda återkommande material i tillgängliggörande trappor och gångbryggor, använda karaktäristiska material respektive färger till sittbänkar och lyktstolpar samt att utveckla stråken.

För att göra klarhet i vad som mer konkret ska utvecklas för att skapa tydlighet, trygghet och tillgänglighet i Solbergsparken har åtta verktyg tagits fram. Tanken var att verktygen skulle konkretisera målet och hur det ska uppnås. Ett tydligt mål underlättar sannolikt att skapa en överensstämmande stomme, på likande sätt som Boverket (2008) beskriver vikten av ett önskat mål gällande zonerna för att kunna skapa en grund som stämmer överens med målet.

Förslaget kan ses som slutprodukten av hela arbetsprocessen, där litteratur, intervjuer, analyser, tankar, platsbesök, skisser och design tillsammans har varit viktiga faktorer i utvecklingen. Slutprodukten är en alternativ idé på hur man kan ta ställning till den nya problematiken på Solberget. Förslaget bidrar även med tankar på hur man kan arbeta för att skapa tydligare gränser mellan privat - offentligt och samtidigt utveckla tryggheten och tillgängligheten i liknande situationer.

METODDISKUSSION

Beskrivning:

Litteraturstudien, intervjuer och ett flertal platsbesök var till grund för att beskriva och lära känna platsen. Studien gav en uppfattning av området ur flera perspektiv. Genom att få tillgång till litteratur av Göran Svantesson på Växjö kommun, söka litteratur på Växjö stadsbibliotek samt undersöka vilka referenser de använt, fick jag tillgång till flera relevanta källor. Upplevelsen var att det fanns mycket litteratur kopplat till området och att det gav en bred bild av platsen. Vissa av källorna är några år gamla, vilket skulle kunna innebära att innehållet inte stämmer överens med den aktuella platsen. Intervjuer och platsbesök tillämpades dels för att få en mer aktuell bild samt för att få en bredare förståelse av Solberget.

Utifrån platsbesöken kunde litteraturen och det som sades under intervjuerna på flera sätt bekräftas. En tanke i tidigt skede var att prata med användare av området, vilket dock bedömdes svårt då majoriteten såg ut att vara påväg någonstans och eftersom området stora delar av dygnet hade få besökare. Av den anledningen valde jag att observera hur människor använder och rör sig på Solberget, för att på så sätt få en uppfattning av användningen.

Observationerna som gjordes under platsbesöken för att undersöka användningen av parken gjordes vid olika tidpunkter och under olika veckodagar i oktober. Att samtliga platsbesök gjordes i oktober är problematiskt eftersom det inte ger en uppfattning av användningen under hela året. Hade arbetet sträckt sig under en längre period hade det varit intressant att göra fler besök under årets alla årstider samt även vid fler tidpunkter.

Analys:

Kevin Lynchs (1995) metod är inte specifikt skapad för att analysera parkmiljöer, vilket kan vara problematiskt. Metoden bedömdes dock vara bidragande till att

skapa en förståelse för platsen och ett bra komplement till de två andra metoderna. Metoden kan bli missvisande om man inte undersöker, intervjuar eller har en god kännedom av platsen. För att tillämpa metoden på bästa möjliga sätt kan flera moment vara nödvändiga. Flera platsbesök och en relativt god platskännedom har varit till grund för tillämpningen av metoden på Solberget, vilket kan kritiserats och diskuteras. Intervjuer med användare av området skulle kunna ha varit bidragit till en ännu starkare och mer grundad analys.

Jan Gehls (2010) metod är likt Lynchs (1995) inte skapad specifikt för att analysera parkmiljöer. I huvudsak är metoden tänkt att appliceras på offentliga stadsrum. Kriterier gällande skydd, komfort och njutning bedömdes dock vara relevant på Solberget som en offentlig plats i staden. Metoden har även varit bidragande genom aspekter för att skapa en trivsamt och inbjudande miljö. En medvetenhet gällande vilka miljöer metoderna är skapade för bör finnas när man tolkar en analys. I detta arbete gäller det främst när man tolkar analyserna baserade på Lynchs (1995) respektive Gehls (2010) metod.

Ann-Margreth Berggren-Bärring & Patrik Grahns (1995) parkkaraktärer är en intressant analys kopplad till just parkmiljöer. Framför allt är analysen av Solberget spännande i relation till de fem andra grönområdena inom en kilometers avstånd. En utveckling av Solbergets karaktär baserat på de åtta parkkaraktärerna vore intressant att utforska vidare kring. Arbetet är dock avgränsat till att i huvudsak fokusera på parkens mest aktuella problematik och de nya frågorna som uppkommit till följd av att flera bostäder tagit plats i området, vilket gjorde att en djupare beskrivning av områdets utveckling kopplat till parkkaraktärerna inte varit relevant. Analysen ger däremot en bild av vilken typ av park Solberget är.

I sin helhet anser jag att analysmetoderna kompletterar varandra och ger en tydlig övergripande bild av Solberget. Både strukturellt, karaktärsmässigt och sett till upplevelsen av området. Genom analyserna får man en uppfattning av problematik och potential på platsen, som tillsammans med beskrivningen av Solberget varit till grund för konceptet.

Koncept:

Litteratur, platsbesök, intervjuer och analyser gav en förståelse för den aktuella problematiken och de nya förhållandena med 60 bostäder i området. Att flerbostadshuset nyligen stod klart och att upplevelsen gällande privat, semiprivat och offentlig är otidlig, gjorde att det var en intressant och aktuell fråga att ta sig an. Om mer tid funnits eller om förslaget inte var utformat som en del av en uppsats, hade det kunnat vara relevant att undersöka fler aspekter alternativt gå djupare in på den valda problematiken. Formatet och tidsperioden gjorde att ett förslag och utveckling kopplat till Solbergets nya förhållanden med fokus på tydlighet av zonerna, trygghet och tillgänglighet var en relevant avgränsning.

Referensstudie:

Att tillämpa en referensstudie bedömdes vara viktigt, både för att få inspiration från andra platser och även för att kunna vara mer kritisk i utvecklingen av Solberget. Att välja platser att besöka grundade sig i tips, beskrivningar och bilder av olika platser. Valen grundades i huruvida koppling områdena hade till konceptet för Solberget. Det var svårt att avgöra hur relevanta grönområdena var för det specifika fallet på Solberget. Därför valde jag att besöka ett stort antal platser för att därefter selektera. På så sätt var valet i förhållandevis subjektivt, vilket kan ifrågasättas.

Urvalet resulterade i nio platser som samtliga hade relevanta element utifrån bedömningar under platsbesöken. Tre av områdena var av större betydelse att

beskriva djupare. Beskrivningarna är främst baserade på litteratur som kompletterats med beskrivningar från platsbesöken, vilket gör studien av referensplatserna något mer objektiv.

Skissprocessen:

Skissprocessen har utvecklats parallellt med arbetets gång, från de första besöken på platsen till att förslaget börjat formas fram. Processen har som Nord (1995) beskriver varit oförutsägbart och efter hand format det slutliga förslaget. Björkman (1988) jämför skissandet med att skriva, eftersom man vill få något sagt utan att i förväg veta på vilket sätt, vilket stämmer på många sätt med skissprocessen. I vissa moment av processen har en strävan eller tanke av att säga någonting funnits, som sedan formulerats genom hur pennan har dragits. Tillsammans skapar skisserna en bild av processen och arbetet från beskrivning till förslag. Skisserna visar och sammanfattar hur förslaget formats fram och hur tankarna har gått.

Förslag:

Förslaget är grundat i en designprocess och liksom Ullmarks (2007) beskrivning har ett prövande och sökande i större grepp gjorts för att nå ett slutgiltigt resultat. Han tar upp erfarenheter och menar att sökandet och prövandet grundar sig i tidigare kunskap av liknande situationer. Schön (1991) lyfter också vikten av erfarenhet och tyst kunskap som en viktig del i en designprocess. Erfarenhet av liknande situationer uppfattas som en viktig del i designarbetet och den tysta kunskapen som något som utvecklas efter hand. I rollen som student saknas erfarenhet i större benämning. I min designprocess har jag dock fått möjlighet att utvecklas i rollen som praktiker samt tillämpa den erfarenhet och tysta kunskap jag fått med mig från mina fem år på landskapsarkitektprogrammet. Genom att testa sig fram och pröva designprocessen ges möjlighet att utveckla en form av tyst kunskap och erfarenhet under utbildningen och uppsatsens gång.

Samspelet av forskning och design är enligt Jansson et al (2019) viktig för att utveckla landskapets arkitektur. Genom att studera litteratur kopplat till området, referensplatser, analyser samt litteratur kopplat till zonerna privat - offentligt, tryggt och tillgängligt har en relativt god vetenskaplig grund skapats. Den har sedan bidragit till att en delvis fri design har skapats som kan förbättra det befintliga landskapet och den aktuella problematiken.

Processen:

Arbetsprocessen har till en grund varit linjär och följt uppsatsens format, med beskrivning, analyser, koncept, referensstudie och skisser som slutligen landat i ett förslag. I takt med utvecklingen kopplat till formatet har det varit nödvändigt att hoppa mellan litteratur, analyser, skisser, tankar och platsbesök. Det har gjorts att förloppet även är cirkulärt. Den linjära och cirkulära utvecklingen har påverkat varandra under arbetets gång och delvis gått hand i hand.

Att delvis följa en linjär struktur har gjort det tydligt vart arbetet varit påväg trots behovet att anpassa och hoppa mellan olika delar och moment. Den linjära utvecklingen har dock behövt vara formbar. Baserat på arbetsprocessen bedöms det svårt att följa en enbart linjär utveckling i ett gestaltungsarbete. Utan uppsatsens ram är det möjligt att processen varit allt mer cirkulär och ännu mindre linjär.

Skissprocessen och utvecklingen av förslaget har inte heller varit linjär utan olika alternativa utvecklingar har skissats fram och kasserats för att sedan nå det slutgiltiga resultatet, vilket påminner om Nords (1995) beskrivning av arkitekten som genom skisser söker sig fram till de slutliga förslagen.

AVSLUTNING

AVSLUTANDE ORD

Gränserna mellan vad som är privat, semiprivat och offentligt kan i vissa fall vara svåra att avgöra. Solberget med ett nytt flerbostadshus för 60 hushåll placerat i parken är ett exempel där gränserna upplevs diffusa. Otydliga övergångar mellan zonerna är problematiskt för människors trivsel och användning av utemiljöer intill flerbostadshusen. Tydlighet av zonerna behandlas i hand med utveckling av trygghet och tillgänglighet och resulterar i ett alternativt gestaltungsförslag för hur Solberget kan utformas.

Problematiken gällande zonerna är vanligt förekommande vid flerbostadshus som är utformade som punkthus vilket i många fall resulterar i att den semiprivata övergångszonen saknas helt eller att besökare inte känner sig bekväma att röra sig i grönområdet närmast byggnaden, som i fallet på Solberget. Förslaget är platsspecifikt för Solbergsparken, men verktygen och idéer kring hur man kan arbeta med den fysiska utformningen kan vara relevanta i andra liknande situationer. Idéer kring hur man kan skapa

en gestaltning som tydliggör zonerna kombinerat med utveckling av tryggheten och tillgängligheten kan också vara av värde att ta med i liknande projekt.

Genom att arbeta med stråk, material, markörer och vegetation kan inbjudande siktlinjer, en sammanhängande park, tydliga karaktärer och nödvändiga gränser skapas som bidrar till tydligare zoner utan att skapa hinder däremellan. För att kombinera utvecklingen av zonerna i enlighet med trygghet och tillgänglighet kan exempelvis material och färg vara återkommande i belysningsanordningar, sittplatser och trappor. Att utforma en välplanerad och vårdad parkmiljö samt utveckla sammanhängande och tillgängliggörande stråk kan också vara aktuellt.

Vidare forskning gällande hur zonerna skiljer sig beroende på bostadstyp, hur människor uppfattar zonerna och hur man konkret kan tydliggöra dem vore intressant. På så sätt kan troligtvis fler relevanta verktyg tas fram och flera platsspecifika exempel studeras.

REFERENSLISTA

- Aldinge, T. (2012). *Det offentliga rummet - en plats för det privata?*. Blekinge Tekniska Högskola, sektionen för planering och mediedesign. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:833576/FULLTEXT01.pdf> [2020-10-08].
- Antonson, O. (2010). *Färjenäsparken - modern park med gamla anor*. Yimby Göteborg. https://gbg.yimby.se/2010/10/farjenasparken-%E2%80%93-modern-p_2936.html [2020-11-23].
- Arkitekten. (2017). *Sienajuryn: "Mer lustfylld och bejakande landskapsarkitektur"*. <https://arkitekten.se/nyheter/mer-lustfylld-och-bejakande-landskapsarkitektur/> [2020-11-23].
- Arkitekten. (2020). *De är nominerade till Landskapsarkitekturpriset*. <https://arkitekten.se/nyheter/de-ar-nominerade-till-landskapsarkitekturpriset/> [2020-11-23].
- Arnstberg, K-O. & Bergström, I. (2010). *Bostaden i staden - Europa planerar för stadsboende och stadsliv*. Stockholm: Forskningsrådet Formas.
- Berg, J. (2014). *Offentliga möten i det privata*. <http://bth.diva-portal.org/smash/get/diva2:833368/FULLTEXT01.pdf;jsessionid=AlvBNW9dCTBuQcv6dGKW8nIXfwH8wlcNZNO-Q9rU0.diva2-search8> [2020-11-05].
- Berglund, U. & Jergeby, U. (1998). *Stadsrum människorum - att planera för livet mellan husen*. Bygghälsningsrådet.
- Berggren-Bärring, A.-M. & Grahn, P. (1995). *Grönstrukturens betydelse för användningen: en jämförande studie av hur människor i barnstugor, skolor, föreningar, vårdinstitutioner m fl organisationer utnyttjar tre städers parkutbud*. Alnarp, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Bergön, A. (2018). *Tornen på Solberget*. Printfabriken, Karlskrona.
- Björkman, A. (1988). *Skisser och sånt*. Stockholm: Arkitektur Förlag.
- Boverket. (2008). *Gårdsutveckling i miljonprogramsområden*. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2009/gardsutveckling-i-miljonprogramsomraden/> [2020-11-10].
- Ekobacken Växjö. (u.å.:1). *Östrabo*. <https://xn--ekobackenvxj-pcb8w.se/ostrabo/> [2020-10-08].
- Ekobacken Växjö. (u.å.:2). *Östrabo ekobacke*. <https://xn--ekobackenvxj-pcb8w.se/ostrabo-ekobacke/> [2020-10-08].
- Erséus arkitekter. (u.å). *Vattentornet Växjö*. Erséus arkitekter. <https://www.erseus.se/projekt/bostader/vattentornet-i-vaxjo/> [2020-09-17].
- Forsander, J. (1810). *Wexiö, Berg*. Växjö stadsbibliotek.
- Forsander, J. (1810-1812). *Flora Solbergensis*. Växjö stadsbibliotek.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington: Island Press.

Gehl, J. (2011). *Life between buildings: using public space*. Washington, Covelo & London: Island Press.

Göteborgs Stad. (2020). *Färjenäsparken*. <https://stadsutveckling.goteborg.se/projekt/farjenasparken/> [2020-10-31].

Jacobs, J. (2000). *The Death and Life of Great American Cities*. London: Pimlico.

Jansson, M., Vicenzotti, V. & Diedrich, L. (2019). *Landscape design based on research*. Rapport 2019:10. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Kihlman, R. (2018). *Befolkningsprognos för Växjö kommun 2018-2025*. <https://vaxjo.se/download/18.79baaa1816416e22d038e6f7/1529916271882/Kommunprognos%20f%C3%B6r%20V%C3%A4xj%C3%B6%202018.pdf> [2020-09-17].

Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge, Massachusetts and London, England: The M.I.T. Press.

Mareld. (2020). *Färjenäsparken*. Mareld Landskapsarkitekter. <https://www.mareldlandskap.se/project/farjenasparken/> [2021-02-13].

Naturkartan. (u.å.:1). *Hovsbergsparken (Solberget)*. Naturkartan. <https://naturkartan.se/sv/vaxjo/hovsbergsparken-solberget> [2020-09-10].

Naturkartan. (u.å.:2). *Linnéparken*. Naturkartan. <https://naturkartan.se/sv/vaxjo/linneparken> [2020-10-08].

Nord, L. (1995). *Bemästra världen - om skissens potential i skenet av jaget / miget som ny tankefigur*. Nordisk arkitekturforskning, nr. 4, s.133-152. Stockholm: Forum.

Nyréns. (2020). *Årstabergsparken en ny bergspark i Årstadal*. Nyréns Arkitektkontor. <https://www.nyrens.se/projekt/arstabergsparken#more> [2020-11-23].

Riksantikvarieämbetet. (2018:1). *L1952:4621 Naturföremål/-bildning med bruk, tradition eller namn*. Riksantikvarieämbetet. <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/874a426a-6676-40f3-82bd-8310dd6d584c> [2020-09-15].

Riksantikvarieämbetet. (2018:2). *L1952:6889 Källa med tradition*. Riksantikvarieämbetet. <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/350b32c7-258a-4be1-9f42-2433a325d0ce> [2020-09-15].

Riksantikvarieämbetet. (2018:3). *L1952:4613 Minnesmärke*. Riksantikvarieämbetet. <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/f1d37442-11c9-4ad2-9510-82ddabafd0bc> [2020-09-15].

Riksantikvarieämbetet. (2018:4). *L1953:2720 Minnesmärke*. Riksantikvarieämbetet. <https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/dd4cf480-9d33-4ab2-809a-8800296d634d> [2020-09-17].

Schön, D.A. (1991). *The reflective practitioner : how professionals think in action*. Aldershot: Avebury.

- Smederöd, C. (2020). *Klart för etapp två av nya Färjenäsparken*. Vårt Göteborg. <https://vartgoteborg.se/stadsutveckling/klart-for-etapp-tva-av-nya-farjenasparken/#> [2020-11-23].
- Sommarström, N. (2015). *Offentligt - privat: Uttryckt genom gestaltning*. https://stud.epsilon.slu.se/8642/1/sommarstrom_n_151130.pdf [2020-11-05].
- Svenska kyrkan. (2019). *Biskopsgården Östrabo*. Svenska kyrkan. <https://www.svenskakyrkan.se/vaxjostift/biskopsgarden-ostrabo> [2020-10-08].
- Svenska kyrkan. (2020:1). *Skogslyckans kyrkogård*. Svenska kyrkan. <https://www.svenskakyrkan.se/vaxjo/skogslyckans-kyrkogard> [2020-10-08].
- Svenska kyrkan. (2020:2). *Tegnérkyrkogården*. Svenska kyrkan. <https://www.svenskakyrkan.se/vaxjo/tegnerkyrkogarden> [2020-10-08].
- Sveriges arkitekter. (2016). *Landskap NU!*. Sveriges Arkitekters akademi för landskapsarkitektur. Stockholm.
- Sveriges arkitekter. (2017). *Nominerade till Sienapriset 2017*. <https://www.arkitekt.se/nominerade-till-sienapriset-2017/> [2020-10-27].
- Sveriges arkitekter. (2019). *Nominerade till bästa landskapsarkitektur 2019*. <https://www.arkitekt.se/nominerade-till-basta-landskapsarkitektur-2019/> [2020-10-27].
- Topia. (u.å.). *Strandskogen i Arninge-Ullna*. <http://www.topia.se/projekt/park/strandskogen-i-arninge-ullna/> [2021-02-13].
- Täby. (u.å.). *Bostadsprojekt inom Arninge-Ullna: Ullna Strand*. <https://www.taby.se/taby-utvecklas/arninge-ullna/ullna-strand/> [2020-11-23].
- Ullmark, P. (2007). *Konst, design och forskning som praktiker*. s.21-29. Kungliga Tekniska Högskolan: Designfakulteten.
- Ullstad, E. (1992). *Bevara och förnya i Växjö centrum. Förslag till fördjupad översiktsplan för riksintresset rutnätsstaden med Östrabo och Biskops gårdet*. Växjö. <https://vaxjo.se/download/18.313cf36515d1bde9ee32c953/1499862555853/F%C3%96P%20rutn%C3%A4tsstaden.pdf> [2020-09-14].
- Urban Utveckling. (u.å.). *Punkthus*. <https://urbanutveckling.se/ordlista/pqr/punkthus> [2020-11-10].
- Växjö kommun. (2001). *Detaljplan: Kv Svea 11-14 mm, Hov i Växjö, Växjö kommun*. Stadsbyggnadskontoret.
- Växjö kommun. (2006). *Grönstrukturprogram för Växjö stad - antagen av kommunstyrelsen, 2006-11-30*. Växjö kommun.
- Växjö kommun. (2012). *Växjö kommuns översiktsplan del Växjö stad*. https://vaxjo.se/download/18.1b70ef9115d3ac376452687a/1500276204446/Översiktsplan_webb.pdf [2020-10-30].

Växjö kommun. (2013). *Vattentornet 1 m.fl. Hov i Växjö, Växjö kommun*. Detaljplan. <https://vaxjo.se/download/18.59777ce315d3abb23517e4e8/1500985057877/lagakrafthandling%20vattentornet1.pdf> [2020-09-16].

Växjö kommun. (2020:1). *Förskolan Bullerbyn*. <https://www.vaxjo.se/sidor/forskola-och-skola/barn-1---5-ar/forskolor/forskolor-a-e/forskolan-bullerbyn.html> [2020-10-02].

Växjö kommun. (2020:2). *Spetsamossen*. <https://vaxjo.se/sidor/se-och-gora/parker/spetsamossen.html> [2020-10-08].

Växjö kommun. (2020:3). *Linnéparken*. <https://vaxjo.se/sidor/se-och-gora/parker/linneparken.html> [2020-10-08].

Åkerberg, H. (2010). *Kulturhistorisk redovisning av Solberget och Hovsbergsparken i Växjö kommun*. Växjö kommun.

Östrabo koloniträdgård. (u.å). *Östrabo Koloniträdgård: Om oss*. <https://ostrabokolonitradgard.com/> [2020-10-08].

Allt kartunderlag kommer från Växjö kommun.

Om inget annat nämns är fotona tagna alternativt skisser och illustrationer skapade av författaren.